

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HATTAT
MAHMUD CELALEDDİN'İN HAYATI,
TALEBELERİ VE TAKİPÇİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Omar N. QASİM

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk El Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : Tezhip Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ

OCAK - 2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HATTAT
MAHMUD CELALEDDİN'İN HAYATI,
TALEBELERİ VE TAKİPÇİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Omar N. QASİM

Enstitü Anabilim Dalı : Türk El Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : Tezhip Bilim Dalı

Bu tez 18 / 01 / 2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Memiş
Y. Doç. Dr. Sercan Kızıllı
A. Mehmet Arıncık
A. Mehmet Arıncık

Jüri Başkanı
 Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi
 Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi
 Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Omar N. QASİM

18 Ocak 2012

ÖNSÖZ

Çalışmamız 19. yüzyıl Osmanlı Hat Sanatı'nın kat ettiği uzun merhalede adını mutlaka anmamız gereken Dağıstan kökenli Hattat Mahmud Celaleddin'in öğrenciliği, ekolü ve sıra dışı yeteneğini çağdaşı Hattat Mustafa Rakım'la karşılaştırarak anlamaya yönelik küçük hacimli, buna karşın itinalı bir araştırma olma gayretindedir.

Mahmud Celaleddin, Osmanlı Devleti'nin siyasal çalkantılarla sarsıldığı on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılları kesiştiren dönemde yaşadı ve emsalsiz yeteneği ile döneminde fark yaratarak üstat payesine erişti. İsmi bu kadar yücelterek tekrar etmemizin yegâne sebebi ise güçlü ruhunu, dirayetli duruşunu ve kabiliyetini hayal gücüyle harman ederek çağdaşlarının ve eşiklerine müracaat ederek ilim talep ettiği, lakin mağrur, sert ve inatçı olduğu ithamıyla geri çeviren zamanın meşhur hattatlarının çok ötesine giderek hakikaten türlü methiyeleri hak etmesidir.

Mahmud Celaleddin Efendi, ruhsal tabiatı hasebiyle Yamakzade Salih Efendi ve Ebu Bekir Raşid tarafından kabul görmedi. Hırslı ve mücadeleci kişiliği onu Şeyh Hamdullah el-Amasi ve Hafız Osman Efendi'den örnekler üzerine yoğunlaşmasını sağlayarak harflerin sırlarını keşfetmesinde itici güç vazifesi gördü. Böylelikle, hat sanatında kendi ekolünü kurabildi. Aynı zamanda hat sanatını icra eden arkadaşı ve dile getirilmemiş olsa da rakibi Mustafa Rakım Efendi ile farklı tarzlarda eserler verdiler. Mustafa Rakım Efendi nispeten yumuşak ve simetrik üslubu tercih ederken, Mahmud Celaleddin mizacına uygun olarak sert ve köşeli figürler kullandı. Yukarıda da belirttiğimiz üzere iki meşhur hattat arasındaki tarz farklılıklarına dair malumatı çalışmamızda daha kapsamlı olarak nakledeceğiz.

Daha en başından bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen, hat sanatında mihenk taşı diyebileceğimiz Mahmud Celaleddin'i çalışmam konusunda teşvik eden kıymeti hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Memiş'e, kaynaklara erişim hususunda karşılaştığım engelleri aşmama yardım eden Iraklı değerli Dostum Hattat Firaz Abbas'a, üzerimdeki haklarını ebediyen ödeyemeyeceğim babam Nuh Bey'e ve göz bebeğim biricik annem Bedriye Hanım'a ve de yabancısı olduğum bu memlekette her daim maddi manevi desteklerini hissettiren tüm dostlarıma teşekkürü ederim.

Omar N. QASİM

18 Ocak 2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
RESİM LİSTESİ	iv
ÖZET	iv
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: MAHMUD CELÂLEDDİN'İN HAYATI, TALEBELERİ	
VE TAKİPÇİLERİ	3
1.1. Mahmud Celâleddîn Efendi'nin Hayatına Genel Bir Bakış.....	3
1.2. Mahmud Celeleddin'in Talebeleri	7
1.2.1. Esmâ İbret Hanım	7
1.2.2. Mehmet Tahir Efendi.....	9
1.3. Mahmud Celeleddin'in Takipçileri	11
1.3.1. Kazasker Mustafa İzzet.....	11
1.3.2. Sultan Abdülmecid	14
BÖLÜM 2: MAHMUD CELÂLEDDİN İLE MUSTAFA RAKİM	
EKOLLERİNİN MUKAYESESİ	17
BÖLÜM 3: MAHMUD CELÂLEDDİN EFENDİ'NİN	
ESERLERİNDEN ÖRNEKLER	25
3.1. Mahmud Celâleddin Efendi'nin Türkiye'deki Eserleri.....	25
3.2. Türkiye Dışındaki Eserleri	52

3.2.1. Muhamed el-Uveyis Koleksiyonu – Dubai	52
3.2.2. Nasır el-Halil'i Koleksiyonu – Londra.....	57
3.2.3 Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât Bölümü'ndeki Eserleri-Irak	60
SONUÇ	72
KAYNAKÇA	75
ÖZGEÇMİŞ	77

KISALTMALAR

A.B.D.: Amerika Birleşik Devletleri

C : Cilt

cm : Santimetre

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

H : Hicrî

Hz : Hazreti

İÜK : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

M : Miladi

s. : Sayfa

Ö : Ölüm

TSK : Topkapı Sarayı Koleksiyonu

TİEM : Türk ve İslam Eserleri Müzesi

VHM : Vakıf Hat Müzesi

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'nin Mezarı (Fotoğraf: Omar N. QASİM) .5	5
Resim 2: Mahmud Celâleddin Efendi'nin mezar taşı.....6	6
Resim 3: Mahmud Celâleddin'in kabir taşı estampaı 6	6
Resim 5: Hattat Mehmet Tahir Efendinin celi sülüs levhası “Allah, Muhammed, Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin aleyhisselam 9	9
Resim 6: Mehmet Tahir Efendi'nin Defterdâr Camii'nin mihrabı üstünde bulunan celî sülüs Bakara Sûresi 144. ayeti 10	10
Resim 7: Mehmet Tahir'in Defterdâr Camii'nin giriş kapısı üstündeki celî sülüs hattıyla Zümer sûresi 73. ayetin son kısmı. 10	10
Resim 8: Hattat Kazasker Mutafa İzzet'in imzası..... 12	12
Resim 9: Hattat Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait sülüs nesih bir kıt'â..... 13	13
Resim 10: Sultan Abdülmecid'in celî sülüs hattıyla yazdığı Muhammedün Rasûlullâh ve kefâ billâhi şehîdâ yazısı. (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)..... 16	16
Resim 11: Hattat Mustafa Râkım Efendi'nin sülüs Bir Yazısı..... 18	18
Resim 12: Mustafa Râkım Efendi'nin “dal” harfi..... 22	22
Resim 13: Mahmud Celâleddin Efendi'nin “dal” harfi..... 22	22
Resim 14: Mustafa Râkım Efendi'nin “elif” harfi..... 32	32
Resim 15: Mahmud Celâleddin Efendi'nin “elif” harfi..... 32	32
Resim 16: Mustafa Râkım Efendi'nin “vav” harfi..... 33	33
Resim 17: Mahmud Celâleddin Efendi'nin “vav” harfi..... 33	33
Resim 18: Hattat Mahmud Celâleddin'in celi sülüs bir levhası. 25	25
Resim 19: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'nin sülüs bir yazısı 26	26
Resim 20: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi Sülüs levha. 27	27
Resim 21: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi sülüs levha..... 28	28
Resim 22: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi sülüs levha..... 29	29
Resim 23: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi sülüs levha..... 30	30

Resim 24: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi sülüs levha.....	31
Resim 25: Mahmud Celâleddîn'e ait tarihi belli olmayan bir levha	32
Resim 26: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait celi sülüs levha.....	33
Resim 27: Mahmud Celâleddîn'e ait sülüs levha	34
Resim 28: Mahmud Celâleddîn'e ait sülüs levha	35
Resim 29: Mahmud Celâleddîn'e ait bir tablodur	36
Resim 30: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi tarafından yazılmış celi sülüs bir kalıp ..	37
Resim 31: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'ye ait sülüs levha.....	38
Resim 32: Mahmud Celâleddin'e ait celi sülüs levha.....	39
Resim 33: Mahmud Celâleddîn'e ait bir levha.....	40
Resim 34: Mahmud Celâleddin'e ait celi sülüs levha.....	41
Resim 35: Mahmud Celâleddin'e ait celi sülüs levha.....	42
Resim 36: Mahmud Celâleddin'e ait celi sülüs levha.....	43
Resim 37: Mahmud Celâleddin'e ait celi sülüs levha.....	44
Resim 38: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'nin hilyesi	45
Resim 39: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	46
Resim 40: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	47
Resim 41: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	48
Resim 42: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	49
Resim 43: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	50
Resim 44: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	51
Resim 45: Mahmud Celâleddin celi sulüs levhası.....	52
Resim 46: Mahmud Celâleddîn celi sülüs	53
Resim 47: Mahmud Celâleddîn sülüs murakka örnekleri	55
Resim 48: Hattat Mahmud Celâleddin tarafından çekilmiş Sultan Mahmud tuğrası	56
Resim 49: Nasır el-Halili koleksiyonu	57

Resim 50: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	58
Resim 51: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	59
Resim 52: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih meşk murakkamından dış kapağı.....	60
Resim 53: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih meşk murakkamından ilk sayfa	61
Resim 54: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih ' murakkası.....	62
Resim 55: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	63
Resim 56: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	64
Resim 57: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	65
Resim 58: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	66
Resim 59: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	67
Resim 60: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	67
Resim 61: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	68
Resim 62: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	69
Resim 63: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	70
Resim 64: Mahmud Celâleddin'nin sülüs nesih bir kıt'ası	71

Tez Başlığı: Hattat Mahmud Celâleddin'in Hayatı, Talebeleri ve Takipçileri	
Tezin Yazarı: Omar N. QASIM	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ
Kabul Tarihi: 18.01.2012	Sayfa Yazısı: viii (Ön kısım) +77 (Tez)
Anabilim Dalı: Geleneksel Sanatlar	Bilim Dalı: Geleneksel El Sanatı
<p>Hattat Mahmud Celaleddin'in hat sanatında bir dönüm noktası olduğu ve özellikle celi sülüs yazıda çok başarılı eserler verdiği tüm sanatçıların kabul ettiği bir hakikattir. Mahmud Celaleddin Dağıstanda doğdu, lakin İstanbul'da kendini yetiştirerek üstat payesini aldı. Bu çalışmada Mahmud Celaleddin'in ve onun ekolünde yetişen öğrencileri ile çağdaşı Mustafa Rakım Efendi'nin sanat anlayışı detaylı olarak karşılaştırma yoluyla ele alınmıştır. Çalışmanın konusu gerektirdiği üzere ekler kısmında eserlerinin görsellerine de yer verilmiştir.</p> <p>Çalışmamızda, hat sanatı ile ilgili kitap ve makaleler, İstanbul'daki dergâh ve türbelerde, özel koleksiyonlarda, yurt dışındaki müzelerde muhafaza edilen eserler başvuru alan asıl kaynakları teşkil etmiştir.</p> <p>Çalışmamızın neticesinde Mahmud Celaleddin'in doğum tarihinin belli olmadığı, buna karşın, Hicri 1245'te vefat ettiği ve Eyüp'te Şeyh Murat Tekkesi'nde medfun olduğu, ağırlıklı olarak sülüs ile nesih tarzda yazmaya önem verdiği ve eserlerinde kişisel karakteristiklerini kuvvetle yansıttığı tespit edilmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: İslami Hat, Hattat, Mahmud Celâleddin	

Title of the Thesis: Calligrapher Mahmud Celâleddin's life, his students and Followers.	
Author: Omar N. QASIM	Supervisor: Assist.Prof.Dr. Mehmet MEMİŞ
Date: 18.01.2012	Nu. of Pages: viii (pre text) + 77 (main body)
Department: Geleneksel Sanatlar	Subfield: Geleneksel El Sanatı
<p>That Mahmud Celaleddin became a millstone and in evaluating other Islamic calligraphic handwritings , his works may be considered a touchstone is a fact accepted by all other artists. Mahmud Celaleddin was born in Daghestan, nevertheless, was entitled as master, by educating himself in Istanbul. The craftsmen he requested lore but repulsed him in his era and former masters impressing him, beside to all, his apprentices being trained in his school and artistic manner of his coeval Mustafa Rakım Efendi through comparison were discussed in detail. Visuals of unique works are placed in appendix out of necessity of the topic the study.</p> <p>In our study, boks and essaye oncaligraphic writing, works preserved in dergahs and tekkes in Istanbul, private collections, museums abroad constitutes major sources retraced.</p> <p>As a consequence of our study, it has been found out that birth date of Mahmud Celaleddin is uncertain, whereas, deceased in 1245 A.H. ve rests in Tekke of Sheik Murat in Eyup, mostly valued writing in the styles "Sulus and Nesih" and reflected his personal characeristics insistently.</p>	
Key Words: İslamic Calligraphy, Calligraphic Writer Mahmud Celâleddin	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusunu ve içeriğini, on dokuzuncu yüzyıldan günümüze Osmanlı Hat Sanatı'nın önemli isimlerinden Hattat "Mahmud Celaleddin'in Hayatı, Eserleri, Talebeleri ve Takipçileri" teşkil etmektedir.

Çalışmanın Önemi

Türk hat sanatının en önemli isimlerinden biri olan, sanatında bugün bile zirve kabul edilen Hattat Mahmud Celaleddin ve eserleri üzerine kaleme alınmış yeterli çalışma bulunmamaktadır. Aynı zamanda belirtmek gerekir ki, hususiyetle Mahmud Celaleddin'e yoğunlaşmaktaki amaç hat sanatı tarihinde üstadsız, kendi kendini yetiştiren bir istisna olarak dikkat çekmesidir.

Çalışmamızın bir diğer farkı da, sayısız eserler veren Mahmud Celaleddin'in hem yurt içinde hem de yurt dışında müze ve özel koleksiyonlara dağılmış ve erişilmesi güç eserlerinin bir kısmına yer verilmesidir. Dubai'deki Muhammed el-'Uveysî, Londra'daki Nâsır el-Halilî özel koleksiyonlarındaki, Bağdat Müzesi Dar'ul Mahtutat bölümündeki Mahmud Celaleddin'e ait eserlerin bir kısmı çalışmamızda ele alınmıştır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, Mahmud Celaleddin'in dengi bir çağdaşıyla mukayesesi sayesinde sanatındaki incelikleri ve farklılıkları, spesifik örneklerle ve açıklamalarıyla tartışarak hattatın daha iyi anlaşılmasına ve tanınmasına bir basamak olmayı amaçlamaktadır. Bu minval üzere, çalışmanın Mahmud Celaleddin'e ve onun sanatına ilişkin malumata bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızın yöntemi Mahmud Celaleddin'in celi sülüs eserlerinin derlenerek Mustafa Rakım Efendi ile karşılaştırılması, bunun yanında sülüs, nesih, murakkak ve celi sülüs tarzında yazmalara yer vererek eserlerin tahlil edilmesinden, talebeleri ve takipçilerinin eserleri ile Mahmud Celaleddin ekolünün incelenmesinden ibarettir. Çalışmamızda yer

verdiğimiz teorik bilgiler yanında, eserlerin görsellerinin tanıtılmasıyla konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın İçeriği

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Mahmud Celâleddin'in hayatı ele alınmış, onun etkisinde eser veren talebeleri Esmâ İbret Hanım, Mehmet Tahir Efendi ile Kazasker Mustafa İzzet ve Sultan Abdülmecid tanıtılmıştır. Ayrıca ikinci bölümde Mahmud Celâleddin ve Mustafa Rakım Efendi'nin sanat anlayışlarına, sosyo-ekonomik şartlarının eserlerine etkilerine ve birbirlerinden farklı yönlerine azami tarafsızlıkla, sanat terminolojisine uygun bir dille açıklamalar getirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Mahmud Celâleddin'in yurt içinde ve yurt dışındaki müzelerde ve özel koleksiyonlarda muhafaza edilen eserleri; özellikle Irak, Dubai, Londra ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eserlerinden örnekler, görsel öğelerle ve teknik özellikleri ile tanıtılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: MAHMUD CELÂLEDDİN'İN HAYATI, TALEBELERİ VE TAKİPÇİLERİ

1.1. Mahmud Celâleddîn Efendi'nin Hayatına Genel Bir Bakış

Mahmud Celâleddin hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Elde bulunan kaynaklar da genelde aynı bilgileri tekrar etmektedir. Buna göre Mahmud Celâleddin Efendi Dağıstanlı olup Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, 1188'de (M. 1774) tarihli bir murakkâından onun 1163 (M. 1750) yıllarında doğduğu anlaşılmaktadır. Hat sanatını İstanbul'da öğrendi. İstanbul'a ne zaman geldiği ve neler okuduğu yani ilmî seviyesi bilinmemektedir.¹ Hocasız kendi kendine meşk ederek hat sanatını öğrenen Mahmud Celâleddîn Efendi, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın yazılarını inceleyerek kendi uslûbunu geliştirdi ve hat sanatında üstat seviyesine ulaştı.² Mevcut tabloları, onun hiç şüphesiz hat sanatında çok ileri bir seviyeye geldiğini göstermektedir. Hat sanatındaki üstün yeteneği ve başarısı neticesinde Şeyh Hamdullah'tan sonra üçüncü şeyh lakabıyla anılmaya layık görülmüştür.³ Önceleri bazen Mahmudu'l-Mevdûd ve Mevlevî Mahmud Celâleddin imzasıyla yazdığı anlaşılmaktadır. Daha sonra ise imzalarında Mahmud Celâleddin ismini tercih etmiştir.

Bir rivayete göre sülûs ve nesih'i Ak Molla Ömer Efendi'den, diğer bir rivayete göre ise Hoca Mehmed Râsim Efendi'nin talebesi Abdullatif Efendi'den öğrendi. Başka bir rivayete göre ise Mahmud Celâleddin şahsiyet itibariyle mağrur, inatçı ve sert mizaçlı olduğundan hiçbir hoca ona ders vermeye yanaşmadı. Hatta Yamakzâde Salih Efendi'ye gitti ama Salih Efendi kendisine ders vermedi. Ardından Ebu Bekir Râşid Efendiye gittiysen de Râşid Efendi onun çok çalışması gerektiğini söyleyerek ders vermeyi kabul etmedi. Bunun üzerine Mahmud Celâleddin hattı kendi kendine öğrendi. Fakat 23

---

¹ İnal, İbnül-Emin Mahmud Kemal, *Son Hattatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 183-188; Alpaslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, YKY, İstanbul 1999, s. 129-133; Derman, M. Uğur "Mahmud Celâleddin Efendi", *DİA*, Ankara 2003, C. 27, s.359; Özcan, Ali Rıza, "Yazının İki Büyük Ustası: Mahmud Celâleddin ve Mustafa Râkım", *Hat ve Tezhip*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2009, s. 111.

² Derman, M. Uğur, *Osmanlı Hat Sanatı*, İstanbul 2001, s. 108-111; Serin, Muhiddin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 158-161.

³ Ülker, Muammer, *Türk Hat Sanatı*, Ankara 1987, s. 34.

Ramazan 1325 (10 Ekim 1907) tarihli *İkdam* gazetesinde hakkında neşredilen bir yazıda şöyle söylenmiştir:

*“En alelâde bir işte vakar ve temkîn ile hareket eden Mahmud Celâleddin Efendi'nin bu hali, o zaman yanlış anlaşılmıştı. Kalemî parmaklarına râm edip harfinde bir başka letafet ibrâz eden bu dâhîde egoistlikten ziyade kat'î bir azim vardı. İşte bu kat'î azim egoizmine atfolunmuştur. Başkalarının delâlet ve vasıta ile kazanacağı olgunluğu hocasız elde ettiğinden bütün ömrünü yazı yazmaya hasr edip bu gayretin neticesi olarak büyük yazı üstatları sırasına dâhil olma şerefini kazanmakla hattatlar arasında meşhur olmuştur...”*¹

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere Mahmud Celâleddin şahsiyeti itibariyle değil de azmiyle bu işi başarmıştır. Onun bu azmi ve hırsının fazla olması ve ille de başarıma isteği onu gayretkeş yapmıştır. İster hırslı karakteri olsun ister başka sebeple olsun, *İkdam* gazetesindeki bu yazıda belirtildiği gibi o, hayatı boyunca herhangi bir hocadan ders almadan tek başına ve başka hattatların yazılarına bakarak yazmış ve bu seviyeye ulaşmıştır.

Mahmud Celâleddin Şeyh Hamdullah'ın yazılarından beğendiği harfleri alarak Celî sülûste kullanmıştır. Celî yazısı zor olduğundan ve herhangi bir hocadan da çalışmadığı için bu yazıda farklı bir uslûb oluşturdu. Bu farklı uslûbuna onun Rakım Efendinin Celî yazısını taklid edip başaramadığından farklı bir yol oluşturduğu için ulaştığına inanılır. Ancak bu farklı uslûbun oluşması başarısızlığa bağlanamaz. Mahmud Celâleddin de hattatlıkta Rakım Efendi seviyesine ulaşmıştır. Nispi anlamda böyle yüksek bir seviyeye ulaşan birisi için başarısızlıkla veya rastlantı yoluyla bu seviyeye geldiğini düşünmek makul gözükmemektedir. Oysa şu an Mahmud Celâleddin'in bir uslûbundan bahsedilebiliyor. Onun bu uslûbu Rakım Efendi'yi taklid etmeye çalışması ve bunda başarısız olması nedeniyle ortaya çıkmıştır denmemelidir. Mahmud Celâleddin Rakım Efendi'nin yazılarını beğeniyordu ama onu daima kendine rakip görmüştür. Kendine rakip gördüğü birisini neden takip etsin ve neden onun gibi yazmaya gayret etsin.² Belki şunu söylemek mümkündür. Mahmud Celâleddin Rakım Efendi gibi eğitim alsaydı veya Rakım Efendi'nin eserleri üzerine bir hocayla yazsaydı onun gibi bir uslûb ortaya

¹ Alpaslan, Ali, a.g.e, s. 130.

² İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, a.g.e, İstanbul, 1970, s.185.

koymuş olabilirdi. Rakım Efendi harflerin sırrını hocalardan bir üslûb üzere öğrendi. Bundan dolayı Rakım'ın yaratma yeteneği gelişti ve daha ileri geçebildi. Mahmud Celâleddin ise özel eğitim almadığı halde kendi gayretleriyle farklı bir üslûba gitmiştir. Ayrıca Mahmud Celâleddin sülûs ve Nesihte Hâfız Osman'ın yazılarına bakarak yazdığı yazılarda onu Hâfız Osman'dan ayırmak mümkün olmamaktadır.¹ Sülûs ve nesih'te ulaştığı yüksek seviye göz önündeyken, celî sülûs için kendisini başarısız görmek izafi bir ifadeden öteye gidemez.²

Mahmud Celâleddin Boğaz içinde İstavroz Semtinde oturmuş, H. 1245'te (1829) vefat etmiştir. Eyüp Sultan Nişancı Mahallesiindeki Şeyh Murad Buhârî Türbesi hazîresinde medfundur.

Resim 1: Hattat Mahmud Celâleddin Efendi'nin Mezarı (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

¹ Alpaslan, a.g.e, s. 130.

² İnal, a.g.e, s.185; Alparslan, Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1992, s. 102; Ülker, Muammer, *Türk Hat Sanatı*, s. 34; Derman, M. Uğur "Türk Hat Sanatı", *Türk Hattatları*, ed. Şevket Rado, Tifdurk Matbaası, İstanbul, tarihsiz, s. 200.

Resim 2: Mahmud Celâleddin Efendi'nin mezar taşı (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

Kitabe metni şu şekildedir;

“Huve'l-Hayyu'l-Bâkî

Meşâyih-ı hattâtînden

Cennet-mekân merhum ve mağfur

Mahmud Celâleddin Efendi'nin

Ruhiçün el-Fâtiha

Sene 1245”

Resim 3: Mahmud Celâleddin'in kabir taşı estampajı (Omar N. QASİM)

1.2. Mahmud Celâleddin'in Talebeleri

Bütün kaynaklar Mahmud Celâleddin'in iki öğrencisinden bahsederler. Birincisi eşi Esmâ İbret Hanım (D. H. 1194-M. 1780), diğer öğrencisi ise Mehmed Tahir Efendi'dir (öl: 1845 m.). Takipçileri ise Sultan Abdülmecid, Çukurcumâlı Mahmud Cemâleddin ve Kazasker Mustafa İzzet'tir.

1.2.1. Esmâ İbret Hanım

Mahmud Celâleddin'in eşidir. H. 1194 (M. 1780) yılında İstanbul'da doğduğu tahmin edilmektedir. Esmâ İbret Hanım Serhasekiyân-ı Hâssa (gözde cariyeler amiri) Ahmed Efendi'nin kızıdır. Hattatlar arasında önemli hattat olarak kabul edilir. Onun yazıları eşi Mahmud Celâleddin'in eserlerinden ayırt edilemez. Bu da onun bu sanatta ne derece ileri düzeye ulaştığını gösterir.¹

Bir rivayete göre bir Ramazan ayında yüksek rütbeli bir kişi Mahmud Celâleddin'e gelip bir En'âm ister. Fakat elinde bulunmamaktadır. Buna çok üzülen Mahmud Celâleddin eve geldiğinde üzüntüsünün sebebini eşine anlatır. Bunun üzerine Esmâ Hanım kendi yazmış olduğu En'âmı Mahmud Celâleddin'e gösterir. Mahmud Celâleddin eşinin yazmış olduğu levhayı beğenir ve eşinin hattaki yeteneğini takdir eder. Eşinin yazmış olduğu En'âmın bazı küçük hatalarını düzelttikten sonra bu tabloyu kendisine gelen kişiye verir. Bu kıssadan anlaşılıyor ki, Esmâ İbret Hanım'ın bu alanda özel yeteneği vardı. Yukarıda da ifade edildiği gibi onun eserleri eşinin eserlerinden ayırt edilemezdi. Yazılarını ancak kendileri ayırt edebiliyorlardı.²

Hat sanatı hanımlar arasında pek rağbet görmezdi. Fakat Esmâ Hanım bunların istisnasıdır. Esmâ Hanım on beş yaşında Kaftancı Mehmet Sâlim Ağa'ya bir hilye yazar.³ Kaftancı Mehmet Sâlim Ağa bunu onun yazdığına inanmaz. Ama arkadaşları bu hilyeyi Esmâ Hanımın yazdığını söyleyince Mehmet Sâlim Ağa Esmâ Hanıma "İbret" lakabını takar. İbret Hanım vefat tarihi bilinmemektedir.⁴ Vefat edince Eyüp Sultan

---

¹ Derman, *a,g,e*, s. 200.

² İnal, *a,g,e*, s. 189.

³ İnal, *a,g,e*, s. 87.

⁴ Derman, *a,g,e*, s. 200; Ülker, *a,g,e*, s. 34.

Nişancı Mahallesindeki şeyh Murad Buhârî Türbesi hazîresinde medfun olan eşinin yanında toprağa verilmiştir. Fakat mezar taşı mevcut değildir.¹

Resim 4: Esmâ İbret Hanım 'nın Hilyesi (Erdoğan Demirören Koleksiyonu)

¹Ülker, a,g,e, s. 34.

1.2.2. Mehmet Tahir Efendi

Mehmet Tahir 19. yy'da yaşamıştır ve Mahmud Celâleddin'in en iyi talebesidir. H.1262 (M.1845) yılında vefat etmiştir. Padişâh Sultan Abdülmecid'e hocalık yapmıştır. Celî yazıda o derece ustalaşmıştır ki yazılarını hocasının yazılarından ayırmak güç olmuştur. Bazılarına göre hocasını da geçmiştir. Kendisine “Celâleddin-i Sâni: İkinci Celâleddin” denmiştir.¹ Eserlerinin en önemlileri İstanbul Harem semtindeki Defterdâr Camii ile Galata'daki Kapı İçi Camii'nde bulunmaktadır.² Beşiktaş semtinde bulunan Yahya Efendi Türbesi haziresinde medfundur.³ Türbe bugünlerde restore edilmektedir.

Resim 5: Hattat Mehmet Tahir Efendinin celi sülüs levhası “Allah, Muhammed, Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin aleyhisselam

¹ Derman, M. Uğur “Ondokuzuncu Yüzyılda ,Türk Hat Sanatı”, s. 205.

² Alpaslan, Ali, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, s. 137.

³ İnal,a,g,e, s. 421.

Resim 6: Mehmet Tahir Efendi'nin Defterdâr Camii'nin mihrabı üstünde bulunan celî sülüs Bakara Sûresi 144. ayeti. (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

Resim 7: Mehmet Tahir'in Defterdâr Camii'nin giriş kapısı üstündeki celî sülüs hattıyla Zümer sûresi 73. ayetin son kısmı. (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.3. Mahmud Celaleddin'in Takipçileri

1.3.1. Kazasker Mustafa İzzet

Mustafa İzzet, Bostanoğulları ailesinden Seyyid Mustafa Ağa'nın oğlu olarak Tosya'da doğdu. Annesi, Kâdiriyye tarikatının Rûmiyye kolundan pîri İsmîl Rûmî'nin torunlarından. Küçük yaşta yetim kalan Mustafa İzzet, eğitim için İstanbul'a gönderildi. Fatih'teki Başkurşunlu Medresesi'nde eğitimine başlayan İzzet, bu dönemde II. Mahmud'un musâhiblerinden olan Kômürçüzâde Hâfız Mehmet Efendi'den dinî mûsiki dersleri aldı. Bir Cuma günü II. Mahmud Bahçekapı'daki Hidayet Camii'ne merâsim için geldiğinde, hocasının öğrettiği nât-ı şerîfi okuyan Mustafa İzzet'in sesini beğenerek yaverine onun eğitimiyle ilgilenmesini söyledi. Doğrudan Enderûn-ı Hümâyun'a alınması mümkün olmadığından Silâhdar Ahmetpaşazâde Ali Paşa'nın dairesinde yetiştirilmesine karar verildi. Burada sıkı bir eğitim gördü. Bunun yanında hüsn-ü hat ve mûsiki dersleri aldı. Üç yıl sonra Galatasaray Mektebi'nin son sınıfına nakledildi. Burada eğitimini tamamlayarak M. 1820'de Enderûn'a girdi. Sarayda mûsiki ve hat dersleri alarak bu alanda ileri seviyeye geldi. Sermüezzinlik yanında saraydaki huzur fasıllarına sesi ve neyiyle katıldı. Enderûn-ı Hümâyun'da Yaserizâde Mustafa İzzet Efendi'den de ta'lik hattını meşk ederek icâzetini aldı.¹

Mustafa İzzet daha sûfiyane bir hayat yaşamak için saray hayatından ayrılmak istedi. II. Mahmud'un kendisine teveccühü bilindiği ve böyle bir şeye izin vermeyeceğini bildikleri için kimse onun saraydan ayrılması için izin isteyemedi. Bunun üzerine Mustafa İzzet hacca gitmek için izin talep etti. Padişahın sadece hac için izin vermesine binaen 1831 yılında mürşîdi Nakşibendi Şeyhi Kayserili Ali Efendiyle birlikte hac yolcuğuna çıktı. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra geri dönmeyip orada bulunan Müceddidî şeyhi Abdullah ed-Dihlevî'nin halifelerinden Şeyh Mehmed Can Efendi'nin yanında bir müddet daha kaldı. Oradan Mısır'a geçip altı ay kadar kalan Mustafa İzzet daha sonra tekrar İstanbul'a döndü. İstanbul'da Mahmud Paşa Hamamı civarında bir eve yerleşti. Bundan sonraki hayatını sûfiyane olarak sürdermeye çalışsa da hayatındaki gelişmeler buna izin vermemiştir.

---

¹Serin, Muhiddin, *a,g,e*, s. 161-168

Mustafa İzzet miladi 1832 yılında, başında Nakşî tâcı ve sırtında da Dihlevî hırkası ile Beyazıt Camii'nde ibadetle meşgulken kendisinden kamet getirmesi istenir. Mustafa İzzet kamet getirmek istemez. Çünkü bilir ki Beyazıt Camii'ne Padişah sık sık gelir. Kendisi de saraydan Padişah'ın izni olmaksızın ayrılmıştır. Dolayısıyla Padişahın kendisini duymasını istemez. Fakat kamet getirmesi için aşırı ısrar edilince kamet getirmeye başlar. Tam bu sırada Padişah II. Mahmud camiden içeri girer. Namaz bitiminde yaverinden kamet getiren güzel sesin kime ait olduğunu öğrenmesini ister. Yaveri kamet getirenin bir Özbek dervişi olduğunu söylediye de II. Mahmud bu sesin sahibinin Mustafa İzzet olduğunu anlayınca onun cezalandırılmasını buyurur. Padişah yatıştırılır ve Kömürcüzâde'nin de araya girmesiyle Mustafa İzzet tekrar saraydaki fasıllara katılmaya başlar.¹

Resim 8: Hattat Kazasker Mustafa İzzet'in imzası

Mustafa İzzet, II. Mahmud'un ölümüne kadar sarayda kaldı. II. Mahmud'dan sonra Abdülmecid padişah olunca Eyüp Sultan Camii hatibi oldu. Miladi 1845 yılında Abdülmecid Eyüp Camii'nde Cuma namazında Mustafa İzzet'in hutbesini dinleyince onu kendisine ikinci imam tayin etti. Daha sonra Mustafa İzzet'e Selânik, Mekke, İstanbul ve Anadolu pâyeleri verildi. 1853'te Abdülmecid'in imamlığından ayrılan Mustafa İzzet aynı yıl Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye âzaliğine ve daha sonra da Rumeli kazaskerliğine getirildi. Kendisine 1860'da Reîsülulemâlık rütbesi verildi. 1876'da vefat ederek Tophanedeki Kadirhâne Tekkesi'nin haziresine defnedildi. Mustafa İzzet, hayatı boyunca hat ve mûsikî ile uğraşmıştır ve hatla ilgili birçok eser ortaya koymuştur.

¹ Derman, M. Uğur, "Mustafa İzzet", *DİA*, İstanbul 2006, C. 31, s. 304–307.

Mustafa İzzet Efendi, Çömez Mustafa Vâsîf Efendi'nin sülûs-nesih ve rika' yazılarında en iyi talebesidir. Nesta'lik yazısını ise Yasârîzâde'den öğrenmiştir. Şakir Ağa, Dellâlzâde İsmail Ağa, Suyolcu Sâlih Efendi, Kômürcüzâde Hafız Efendi, Basmacı Abdi Efendi gibi kudretli kişilerden mûsiki bilgisini ve hünerini geliştirme imkânı bulmuştur. Sarayda Türk mûsikisine vukufiyeti sebebiyle bütün sanatkârlardan takdir ve hürmet gördü. O aynı zamanda bir şairdir. Sesi de güzeldi ve sarayda fasıllara neyiyle ve bazen de sesiyle iştirak ederdi. Dinî ve din dışı mûsiki formlarından yirmi üç eseri günümüze kadar gelmiştir.

Resim 9: Hattat Kaziasker Mustafa İzzet Efendi'ye ait sülûs nesih bir kıt'a (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

Mustafa İzzet Efendi sülûs ve esih yazılarında dönemin Hafız Osmanı olarak kabul edilirdi. İlk dönem sülûs ve nesih yazılarında Rakım'ın yolunu izlemiştir. Fakat Abdülmecid padişah olunca celî sülûs yazarak Mahmud Celâleddîn Efendî'nin yolunu takip etmiştir. Sarayda Abdülmecid'in hat hocası oldu. Abdülmecidin bir diğer hocası

da Mahmud Celâleddîn'in talebesi olan Mehmet Tahir Efendi idi. Sultan Abdülmecid hat konusunda Mahmud Celâleddîn'in yolunu beğeniyordu. Abdülmecid Padişah olduğunda Mustafa İzzet Efendi'ye de Mahmud Celâleddîn'in yolundan gitmesini söyler. Bundan dolayı Mustafa İzzet uzun yıllar Mahmud Celâleddîn üslûbunda yazdı. Son dönemlerde ise Mustafa İzzet, Râkım'ın yazısını incelemiş ve talebelerine izlenilecek yolun Râkım'ın yolu olduğunu söylemiştir. Mustafa İzzet hayatı boyunca nesih hattıyla on mushaf yazmıştır. Amme cüzü, on - on beş delâil, otuzdan fazla en'am-ı şerîf, sülüs nesihle kaside, iki yüzün üstünde hilye, sayısız kıta' ve murakka'a yazmıştır. Büyük boy hilye yazma geleneğini o başlatmıştır. Aynı zamanda nesih hattıyla yazdığı basıma uygun harfleri harf inklâbına kadar matbalarda kullanılmıştır. Ayasofya Camiinin 7,5 metre çapında büyük dâirevî, celî-sülüs çehâr-ı yâr levhaları, Bursa Ulu Camii'ndeki iki büyük levha, İstanbul'da Hırka-i Şerif Camii, Dolmabahçe Sarayı, Ali Paşa Mescidi, Harbiye Nezâreti tak kapısının iç tarafındaki celî nesta'lik kitâbe yazıları, Ayasofya Hünkâr Mahfili, Bâbîâli Nallı Mescid, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın Türbesi'nin kitâbeleri ve daha birçok eserlere imza atmıştır.¹

Mustafa İzzet hüsn-ü hatta birçok eser vermesinin yanında bu alanda birçok talebe de yetiştirmiştir. Mehmet Şevket Vahdetî (öl. 1871), Şevki Bey (öl. 1880), Muhsinzâde Abdullah Bey (öl. 1899), Abdullah Zühdü Bey (öl. 1879), Hasan Rıza Efendi (öl. 1920) Kayışzâde Burdurlu Hafız Osman (öl. 1894), Mehmet İlmî Efendi (öl. 1923), Mehmet Hilmi Efendi (öl. 1900), Hafız Hasan Sırrî (öl. 1907) ve Hafız Hasan Tahsin k(öl. 1916) önde gelen talebeleriydi.²

1.3.2. Sultan Abdülmecid

Sultan Abdülmecid, II. Mahmud'un 1839'de ölümüyle on yedi yaşında tahta geçti. Abdülmecid batı tarzı bir eğitim alarak adeta bir batı prensi gibi yetiştirildi. Fransızca'yı, eserleri takip edebilecek ve çeşitli mevzularda tartışabilecek düzeyde bilirdi. Aynı zamanda çeşitli sanat dallarıyla da meşgul olurdu. Batı mûskisini severdi. Hat sanatında da tarihe ismini geçirebilecek kadar maharet kazanmıştı. Padişah olduğu dönemler Osmanlı Devletinin sıkıntılı yıllarıydı ve kendisi tahta çıktığında genç ve tecrübesizdi. O yıllarda Osmanlı Devleti birçok sıkıntılarla boğuşuyor ve aynı zamanda III. Ahmet ve

¹ Derman, M. Uğur, "Mustafa İzzet", s. 304-307; Ülker, a,g,e, s. 32.

² Serin, a,g,e, s. 161-168; Derman, M. Uğur "Mustafa İzzet", s. 304-307; Ülker, a,g,e, s. 32.

II. Mahmud'un başlattığı yenilik hareketleri devam ediyordu. Abdülmecid de bu yenilikleri sürdürmüştür.¹

Abdülmecid, Osmanlı Devleti'nin bu sıkıntıları ile boğuşurken eğitim ve sanat alanını ihmal etmiyor bu alanlarla da ilgileniyordu. İcazet merasimlerine katılarak ilim adamlarına desteğini göstermeye çalışıyordu. Ayrıca kendisi de birebir hatla ilgileniyor yaptığı tabloları vezirlerine dağıtıyordu. Abdülmecid özellikle hat sanatında güçlü hocalardan icazet aldı. Mahmud Celâleddîn'in yolunu takip eden Mehmet Tahir Efendi'den aklâm-ı sitte ve celî yazı dersleri alarak yetiştirdi ve icâzetnâme aldı. Daha sonra yine meşhur hattatlardan Mustafa İzzet Efendi'den ders alarak icâzetnâme aldı. Abdülmecid klasik üslub dışında bir yolu takip eden Mahmud Celâleddîn ekolünü takip etmiştir. Mustafa İzzet Efendiye de, yazılarını Mahmud Celâleddin uslubunda yazmasını söylemiştir. Bu anlamda Abdülmecid, hat sanatında Mahmud Celâleddîn ekolünün takipçileri arasında yer almıştır. Yazdığı çehâr-yâr levhaları kendi zamanında yapılmış olan Dolmabahçe ve Orta Köy Küçük Mecidiye Camii'nde yer almaktadır. Ayrıca TSK ile arz odasında, TİEM, VHM, Millet Kütüphanesi, İÜK, Hırka-ı Şerîf ve Yakacık Camii'nde levhaları bulunmaktadır.²

---

¹ Alparslan, a.g.e, s. 133

² Küçük, Cevdet "Abülmecid", *DİA*, İstanbul 1988, C.1, s. 259-262.

Resim 10: Sultan Abdülmecid'in celi sülüs hattıyla yazdığı Muhammedün Rasûlullâh ve kefâ billâhi şehîdâ yazısı. (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

BÖLÜM 2: MAHMUD CELÂLEDDİN İLE MUSTAFA RAKİM

EKOLLERİNİN MUKAYESESİ

Bir sanatkârın meşgul olduğu sanat dalındaki yerini net bir şekilde ortaya koyabilmek için, onun o sanatın tarihindeki yerini belirginleştirmek ve onu döneminin diğer sanatkârlarıyla mukayese etmek gerekir. Bundan dolayı Mahmud Celâleddîn'in hat sanatındaki yerinin tespiti açısından, onu, döneminin diğer büyük ustası Mustafa Rakım ile karşılaştırmak gerekmektedir. Bu karşılaştırmayı yapmadan önce kısaca Mustafa Rakım Efendi'nin hayatı hakkında tanıtıcı bilgiler vermek faydalı olacaktır.

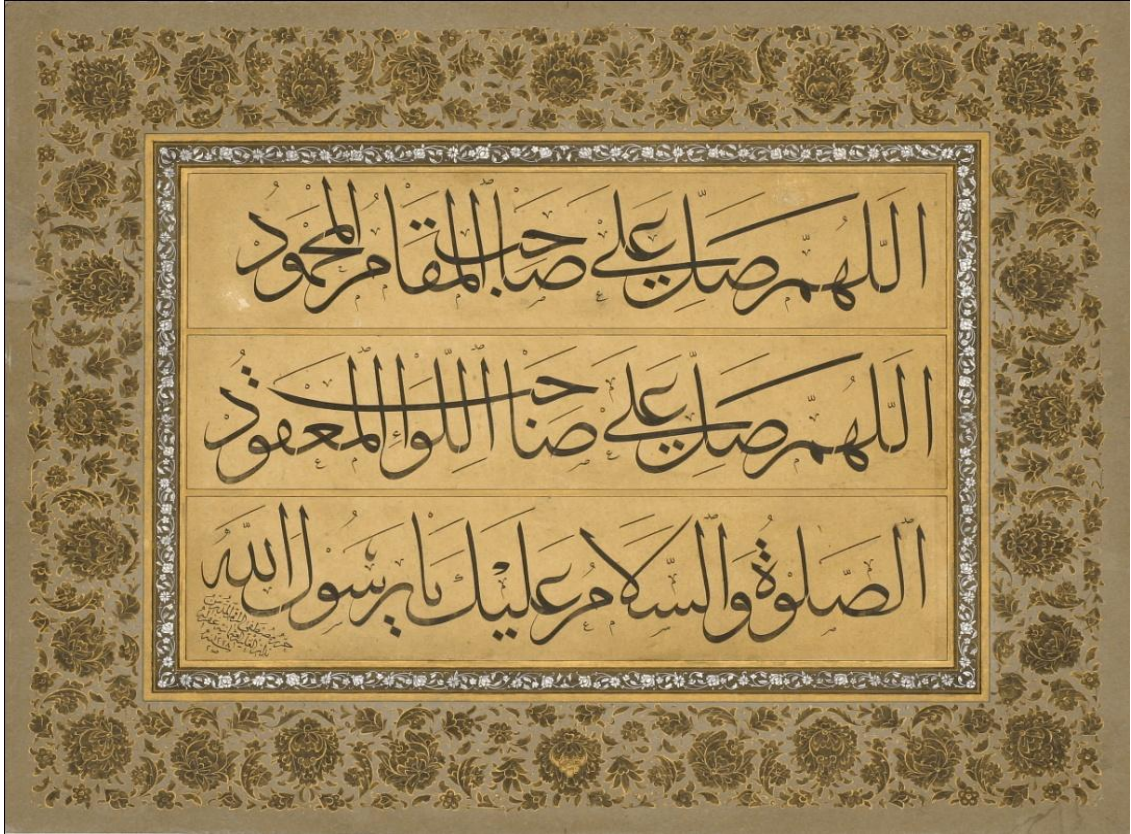
Mustafa Rakım Efendi H. 1171-M. 1758 tarihinde Ünye'de bir gemi kaptanının oğlu olarak doğmuştur. Mustafa Rakım Efendi tarafından İstanbul'daki ağabeyi yine hattat olan İsmail Zühdî Efendi'nin (Ö. M. 1806) yanına gitmiş burada dinî eğitim almış, ağabeyi İsmail Zühdî Efendi ve III. Derviş Ali'den hat tahsil etmiştir. Mustafa Rakım Efendi on iki yaşında iken hat icazeti almıştır. İcazet aldıktan sonra hat sanatındaki gelişimi devam etmiş ve büyük ailelerin çocuklarına hat dersi vermiştir. Mustafa Rakım Efendi hat sanatı yanında resim sanatıyla da iştiğal etmiştir. Sultan III. Selim tahta çıkınca Mustafa Rakım Efendi sultanın tahta çıkışını resmetmiş ve bu resmi sultana takdim etmiştir. Sultan III. Selim bu resmi çok beğenmiş ve bundan sonra ona müderrislik payesi vermiştir. Ancak bugün bu tablonun nerede olduğuna ilişkin bir bilgi bulunmaktadır.¹ Mustafa Rakım Efendi ağabeyinin vefatına kadar hatta onun yolunu takip etmiş, değişikliklere ise vefatından sonra başlamıştır. Celî sülüste ve tuğralarda kendisini geliştirmiş ve bu tarzdaki çalışmalarına istifli imza atma yeniliğini de başlatmıştır. Sultan III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud'un tuğralarını yazmıştır. Hayatının sonuna doğru felç olmuş ve 15 Şaban 1241 (25 Mart 1826) tarihinde vefat etmiştir. Vasiyeti gereği Karagümrük'te Zincirlikuyu'daki arsaya defnedilmiştir.²

Yukarıda da farklı bir bağlamda kısaca değinildiği üzere Mahmud Celâleddîn Efendi kişilik olarak çok hırslı ve gururlu bir insandı. Bu hırsı ve gururu yüzünden belirli hocalardan düzenli dersler alamamış olduğu görülmektedir. Başlangıçta olumsuz gibi gözükecek olan bu kişilik özellikleri onu sanattan uzaklaştırmak yerine, aksine sanata

¹ Derman, M. Uğur, "Ondokuzuncu Yüzyılda Türk Hat Sanatı", s. 196; Özcan, Ali Rıza "Yazının İki Büyük Ustası: Mahmud Celâleddin ve Râkım", s. 116.

² Derman, a.g.e, s. 199; Özcan, a.g.e, s. 124.

daha da sıkıca sarılmaya yöneltmiştir. Bundan dolayı Mahmud Celâleddîn doğal olanın aksine ve çok az insana nasip olacak şekilde hocasız yetişmiş, dahası, güçlü sanatçılara hocalık etmiştir. Aklâm-ı Sitte’de eski üstadların (Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman) eserlerine bakarak kendini yetiştiren sanatkâr, kabiliyeti sayesinde birinci sınıf bir hattat ve aynı zamanda celî sülüs’te bir ekol sahibi olmuştur. Nesih’te önceki büyüklerinden, daha ziyade Şeyh Hamdullah’ın yazılarından ilham almış, sülüs ve celî sülüs’te ise kendine mahsus bir üslup ortaya koymuştur.¹

Resim 11: Hattat Mustafa Râkim Efendi'nin sülüs Bir Yazısı. (Muhammed el-Uveys Koleksiyonu - Dubai)

Merhum Prof. Dr. Ali Alparslan’ın hocası Necmeddin Okyay’ın “Eğer Mahmud Celâleddin, Aklâm-ı Sitte’de klasik üslubu tâkip etseydi, yeryüzünde ne Hafız Osman’ın ne de Rakım’ın adı kalırdı” dediği nakledilmektedir.² Mahmud Celâleddin hocasız

¹ Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s. 79; Özcan, a.g.e.s. 114.

² Alparslan, a.g.e, s. 79; Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1989, C. 14, s. 404; Alparslan, Ali, “Hat Sanatında Osmanlılar”, *Osmanlı Uygarlığı* içinde, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2009, C. 2, s. 835; Özcan, a.g.e, s. 115.

yetişmesine rağmen harflerin sırrını keşfedebildi ve özellikle sülüste ve nesihte taklit yeteneğinin güçlü olması sayesinde zirveye ulaştı. Hafız Osman Efendi ve Mustafa Rakım Efendi kendilerini yetiştirebilecek hocalara sahip olduklarından dolayı hattı öğrenme ve hatta üslup ortaya koyabilme hususunda şanslıydılar. Mahmud Celâleddin ise hocası olmadığından dolayı harflerin sırrına ulaşabilmek için çok emek sarf etmek zorunda kaldı. Ancak akli ve yeteneği sayesinde bu zorlukların üstesinden gelebildi. Hafız Osman ve Mustafa Rakım Efendi harflerin sırrına hocaları vesilesiyle ulaştıkları için bu yolda zirveye ulaştıklarında artık almaları gereken bir yol kalmamıştı ve artık harflerin estetiği üzerinde durmaya başlamışlardı. Mahmud Celâleddin ise zamanının çoğunu harflerin sırrını elde edebilmek için harcadı ve belki de Mustafa Rakım Efendi kadar harflerin estetiği üzerinde çalışma fırsatı bulamadı.

Mahmud Celâleddin'den bahsedildiği zaman Mustafa Rakım Efendi, Mustafa Rakım Efendi'den bahsedildiği zaman da hemen Mahmud Celâleddin akla gelir. Hat sanatına büyük katkılar yapan bu iki güçlü kalem aynı dönemde yaşamışlar, hatla aynı dönemde iştigal etmişlerdir. Yani bu iki ismi birbirlerine rakip gibi görmek doğru değildir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Gustave Lanso'dan yaptığı bir alıntıyı bu bağlamda burada dile getirmek uygun olacaktır. Gustave Lanso Edebiyat Tarihi hakkında düşünürken şöyle bir değerlendirme yapar: "*İdealistler ve realistler dediğimiz büyük adamlar tarihte tek başlarına çalışmamışlardır. Bir devrin içerisinde birbirine karşı giden büyük adamlar aslında yan yana çalışmışlardır.*"¹ Bahsedildiği üzere, çağdaş iki büyük insanı çağı taşıyan ve yanyana yürüyen kişiler olarak görmek gerekmektedir. İkisinin de celî ve sülüs yazısına büyük katkıları olmuştur.

Mustafa Rakım Efendi, celî yazıda bir inkilâb yaratmış ve harfleri kendisinden öncekilerin yapamadığı bir tarzda bir araya getirmiş, yumuşatarak ve ayrı bir güzellik katarak çok canlı bir formda ifade etmeyi başarmıştır. Mahmud Celâleddin Efendi ise Mustafa Rakım Efendi'nin aksine harfleri sert bir formda ifade etmeyi tercih etmiştir.² Fakat Mahmud Celâleddin'in bu sert üslubunu onun sülüs-nesih yazılarında görmek pek mümkün değildir.³ Mahmud Celâleddin Efendi'nin eserlerini yorumlayabilmek için Mustafa Rakım'ın eserlerini görmek, harfleri nasıl bir üslupla kullandığını anlamak ve

---

¹ Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, *Türklerde Yazı Sanatı*, İstanbul 1993, s. 49

² Derman, M. Uğur, "Mahmud Celâleddin Efendi", s. 359.

³ Özcan, a.g.e, s. 114.

harflerin yazım tarzlarını dikkatlice incelemek gerekmektedir. Mahmud Celâleddin celî ve sülûste Yakut el-Mustasımî, Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın uslûbuna bağlı kalmakla birlikte kendisi de bu yazıya yeni bir uslûb katmıştır. Yani nokta ölçüsüne bağlı kalmasının yanında bu yazıya yeni tarzlar da eklemiştir. Mahmud Celâleddin Efendi'nin celî kullandığı harflerin kendi başına bir duruşu vardır. Her harfin kendi başında bir anlamı ve bir oturuşu olduğu farkedilir.¹ Rakım'ın harfleri ise aynı tarzda kuvvetli olduğu gibi bir yandan da yumuşak ve harketlidir. Rakım'da istifler birbirleriyle etkileşim içerisinde olan bir topluluk gibidir. Mahmud Celâleddin Efendi'nin eserlerinde ise bu yoktur. Onda harfler daha çok kendi başına sanki aralarında bir ilişki yokmuş gibi sıralanmıştır.² Harflerin bu yalnızlığı, bize Mahmud Celâleddin'in bu sanatı nasıl yalnız başına ve bir hocaya ihtiyaç duymadan öğrendiğini gösterir. Bu durumda kendi kendine yetişmesi sebebiyle celî yazı onun kaleminden ayrı bir üslûb olarak çıkmıştır.³ Mahmud Celâleddin'in bu yalnızlığı, sert ve hırçın oluşu harflerine de yansımıştır. Harfler, tahta sert bir şekilde kurulmuş ve aynı zamanda hikmet dolu bir padişahı andırmaktadır. Mahmud Celâleddin'de duruşlar hep yatay bir plân üzerindedir. Meselâ başların bakışları ne aşağı doğrudur ne de yukarı doğrudur, hep yatay yöndedir. Mahmud Celâleddin'in istif anlayışı da Mustafa Rakım'dan farklıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi harfler bir biriyle ayrı durduğu gibi harflerin oluşturduğu istifler de iç içe değildir. Mustafa Rakım'ın istifleri harflerinde olduğu gibi iç içe ve bir bütünlük halindedir.⁴ Bütün bu oluşlar bir araya gelince celî yazısı Mustafa Rakım'ın elinde olduğu gibi canlanacak yerde büsbütün durgunlaşıyor. Bu da Yakut el-Mustasımî'nin yazısının karakterlerini andırıyor.

Mahmud Celâleddin Efendi celîde duruşla istifi güzellik kaynakları olarak tanımayan bir sanatçıdır. Bu bize Celâleddin'in bir güzellik anlayışına sahip olmadığını göstermez. Celâleddin istiftten ziyade harf güzelliğine ehemmiyet verdi. Onun için harf duruşu önemliydi.⁵ Aynı zamanda eserlerindeki güzelliğini yazının gövdesinde arardı. Her şeyi her güzelliği, her değeri işte bu gövdede aradı. Dolayısıyla bu bize celî sülûse pek

---

¹ Özcan, a.g.e, s. 114.

² Baltacıoğlu, a.g.e, s. 49.

³ Ülker, a.g.e, s. 104.

⁴ Baltacıoğlu, a.g.e, s. 51.

⁵ Baltacıoğlu, a.g.e, s.49; Özcan, a.g.e, s. 114.

ehemmiyet vermediğini gösterir. Daha çok istif gerektirmeyen sülüs ve nesih üzerinde durmuştur.

Mahmud Celâleddin'in yazılarındaki harflerin tek başına ve sert duruşu ile harfleri istiflerde birbirinden ayırmış gibi bir hava vererek yazması onun mizacının tablolarına sindiğini bize gösterir. Habib Efendi'nin de belirttiği üzere yazıların arkasında Mahmud Celâleddin'in ince ruh yapısını görmek mümkündür.¹ Dolayısıyla onun yazım tarzı ile ruhi yapısı ve iç dünyası arasında bir bütünlük olduğu, onun yazım tarzını anlamak için, kişisel yaşantısının ve ruh dünyasının da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilebilir.

Osmanlı'nın celî sülüs yazı karakterine büyük katkılarda bulunduğu malumdur. Osmanlı hattatları celî sülüs türünü başlarda daha ziyade camilerde süsleme amaçlı olarak kullanıyorlardı. Bu yazı tarzına en büyük katkıları şüphesiz ki Mustafa Rakım Efendi ve Mahmud Celâleddin Efendi yapmıştır. Mustafa Rakım celî sülüs üzerine çok çalıştı ve kendisinden öncekilerin yapamadığını yaptı; yani celî sülüste harflerin ölçülerini mükemmel bir şekilde tutturmayı başarmıştır. Mustafa Rakım yukarıda da farklı bir bağlamda ifade edildiği üzere Hafız Osman'ın sülüs yazılarındaki harfleri büyüterek harfleri birbiriyle oranlı celî sülüsü ilk defa yazan kişi olmuştur.² Mahmud Celâleddin de celî sülüste harflerin ölçülerini bir düzene koymuş, ancak celî sülüse Mustafa Rakım kadar önem vermemiştir. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da ifade ettiği gibi, Mustafa Rakım ile Mahmud Celâleddin'in celî sülüsleri karşılaştırıldığında, Mustafa Rakım'ın yazılarının daha canlı, daha estetik, daha ince ve daha duygu dolu olduğu, Mahmud Celâleddin'nin celî sülüslerinin ise daha sert, keskin, kuru ve donuk olduğu gözlenmektedir. Mustafa Rakımın yazıları akıldan ziyade iradeye hitap ederken, Mahmud Celâleddin'in yazıları iradeden ziyade zekâyâ hitap etmektedir.³

Mustafa Rakım ile Mahmud Celâleddin celî sülüs yazısındaki yenilikleri ve tarzları açısından karşılaştırıldı. Şimdi ise bu iki büyük hattat celî sülüs türünde kendilerinden sonraki hattatlara etkileri açısından mukayese edilip değerlendirilebilir. Celî sülüste Mustafa Rakım'ın etkisi Mahmud Celâleddin'in etkisinden daha fazla olmuştur. Sultan Abdülmecid döneminde Mahmud Celâleddin'in celî sülüsü tutulmuştur. Bunun nedeni

---

¹ Baltacıoğlu, a,g,e, s. 50.

² Özcan, a,g,e, s. 118; Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, s. 104; Serin, a,g,e, s. 90.

³ Baltacıoğlu, a,g,e, s. 50.

ise Sultan Abdülmecid'in hat hocasının, Mahmud Celâleddin'in öğrencilerinden olan Tahir Efendi olmasıdır. Sultan Abdülmecid sert ve güçlü yazıları seviyordu.¹ Bundan dolayı sonraki hat hocası olan Kazasker Mustafa İzzet'ten Mahmud Celâleddin üslubuna göre yazmasını istedi. Kazasker Mustafa İzzet bunun üzerine Mahmud Celâleddin'in celî sülüsü üzerine çalıştı. Sultan Abdülmecid'in vefatından sonra hattatların çoğu celî sülüste Mahmud Celâleddin'in tarzını bırakıp Mustafa Rakım'ın tarzını devam ettirdiler. Sultan Abdülmecid'in ölümünden sonra Kazasker Mustafa İzzet de celî sülüste Mustafa Rakım'ın tarzına dönmek istemiş ancak Mahmud Celâleddin'in yazı tarzının etkisinden kurtulamamıştır. Dolayısıyla, bundan sonraki celî sülüs yazılarında daha ziyade Mustafa Rakım'ın tarzının etkisi görülse de Mahmud Celâleddin tarzının izleri de göze çarpmakta ve varlığını hissettirmektedir.²

Resim 12: Mustafa Râkım Efendi'nin "dal" harfi

Resim 13: Mahmud Celâleddin Efendi'nin "dal" harfi

Yukarıda Mahmud Celâleddin Efendi ile Mustafa Râkım Efendi'nin celî sülüs "Dal" harfleri gösterilmektedir. Bu "Dal" harfleri üzerinden iki büyük hattatın yazı üslubu mukayese edilebilir. Mustafa Râkım Efendi'nin celî sülüsünde Hafız Osman Efendi sülüsünün etkisi görülmektedir. Mustafa Râkım Efendi, yazılarının detaylarının uzaktan görülememesi nedeniyle celî sülüsleri daha kalın yazmıştır.³ Burada görüldüğü gibi Mustafa Rakım'ın "Dal" harfinin zülfesi Mahmud Celâleddin'in "Dal" zülfesinden daha

¹ Derman, M.Uğur, "Mahmud Celâleddin Efendi", s. 359; Özcan, a.g.e, s. 114.

² Alparslan, Ali, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, s. 137; Alparslan, Ali "Celî", *DİA*, İstanbul 1993, c. 7, s. 266.

³ Özcan, a.g.e, s. 120.

estetik ve detaylıdır. Mahmud Celâleddin'in "Dal" harfinin zülfesi daha keskin, kısa ve sert görünümündedir. Râkım Efendi'nin "Dal" harfinin zülfesi ise diğerine göre, daha uzun ve daha gösterişlidir. Zülfelerinin bakış yönlerinde de farklılık vardır. Mahmud Celâleddin'in "Dal" harfi'nin meyli Mustafa Rakım'a göre daha azdır. Mahmud Celâleddin harfin kendi başına duruşunu daha fazla önemsemiştir.

Resim 14: Mustafa Râkım Efendi'nin "elif" harfi

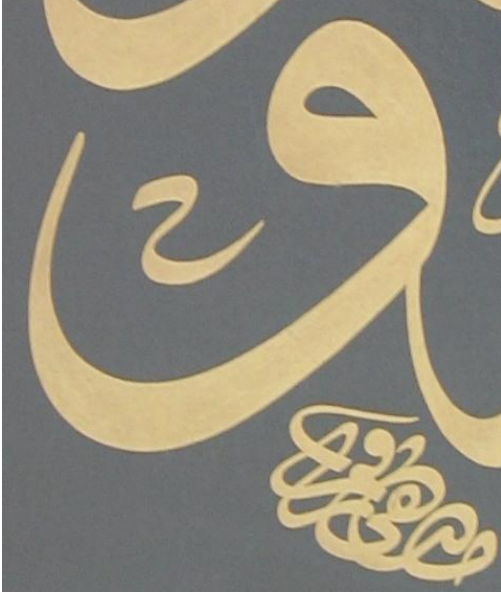
Resim 15: Mahmud Celâleddin Efendi'nin "elif" harfi

Mustafa Râkım Efendi ve Mahmud Celâleddin'in yazı anlayışları hakkında hattat Ömer Vasfî Efendi'nin Sami Efendi'den naklettiği olay, iki yazı farkını mizahla karışık güzel ifade etmektedir. Vaktiyle İstanbul'un tanınmış hattatlarından biri Cuma günleri kendisinden celî dersi almaya gelen öğrencilerine Mustafa Râkım çağdaşı ile Mahmud Celâleddin arasındaki ayrılığı akla gelmeyen bir yolla anlatırmış. Bu yazı üstadının uzun boyu, uzun sakalı varmış. Ayağa kalkar, dimdik durur, sonra sakalını ileri doğru uzatıp gözlerini açar, ileri atılır gibi durup 'İşte Mustafa Râkım'ın elifi', sonra sakinleşir, sakalını göğsünün üzerine dayar, gözlerini kapar 'İşte Mahmud Celâleddin'in elifi' dermiş.¹

Mahmud Celâleddin'in "Elif" harfi dik ve serttir. Zülfe Mustafa Rakım'ın elifiyle kıyaslandığında daha dik bir açıyla başlamıştır. Aynı zamanda zülfenin bittiği nokta daha uzun ve sivridir. Hatta bazı zamanlar elifte zülfe kullanmamayı tercih etmiştir. Elifin gövdesi daha kalın ve daha dik yazılmıştır. Mahmud Celâleddin'in elifi celi sülüsün erken döneminde hakim olan dikey sıralamanın durağanlığını yansıtır. Bu

¹ Baltacıoğlu, a.g.e, s.50

durum, kendinden önceki “Aklam-ı Sitte” hattalarını anımsatır.¹ Mustafa Rakım’ın elifleri ise daha eğimli ve daha hareketlidir. Zülfelerinin bitişleri çok sert ve ince değildir.

Resim 16: Mustafa Râkım Efendi'nin “vav” harfi

Resim 17: Mahmud celâleddin Efendi'nin “vav” harfi

Mustafa Rakım Efendi'nin “vav” harfi Mahmud Celaledin'in harfinden birkaç özelliği ile ayrılmıştır. Mustafa Rakım Efendi vav başının ön kısmını ilave dokunuşlarla kalınlaştırmıştır. Harfin gözü daha küçük ve açıktır. Mahmud Celaledin ise vav başını iki hamlede tamamlamış, ön kısmında herhangi bir oynama yapmamış ve harfin gözünü daha büyük ve kısık resmetmiştir. Vav başı ve gövdesi tek parçadan meydana gelmiş gibi görünmektedir. Harfin çanak dönüşü Rakıma göre daha sivri şekillendirilmiştir. Harekeleri ve tezyini unsurları Mustafa Rakım'dan daha az kullanmıştır.

---

¹ Özcan, a,g,e, s. 115

BÖLÜM 3: MAHMUD CELÂLEDDİN EFENDİ’NİN ESERLERİNDEN ÖRNEKLER

3.1. Mahmud Celâleddin Efendi’nin Türkiye’deki Eserleri

Resim 18: Celi sülüs levha. (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1. Yazı türü : Celi sülüs.

2. Metni: علم قالدرسه بر یرده فجن سلطان بسم الله, اولولار هو بیان ارایش دیوان بسم الله, صاط مستقیمیا کله خط, استوانسندن, وارر الله طوغری منهج اسان بسم الله.

3. Okunuşu: “*‘alem kaldırsa bir yerde kaçan sultan-ı bismillâh – olur lahûtiyân ârâyiş-i dîvân-ı bismillah – Sırât-ı müstakîmi anla hatt-ı istivâsından – varır Allah’a doğru menhec-i âsân-ı bismillâh.*”

4. Ölçüleri: 32×34 cm.

5. Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekebi ile dört satır halinde yazılmıştır.

6. Süslemesi: Cevresinde ve satır aralarında siyah kontürlü altın, bunların dışında beyaz cetveller bulunmaktadır.

7. İmza ve tarihi: “*sevvedehu Mahmud Celaledin 1211.*”

Resim 19: Sülüs levha (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1. Yazı Türü: Sülüs.
2. Metin: “ذنوبي كموج البحار بل هي اكثر, اصغرها مثل الجبال بل هي اكثر, ولكن عند الكريم اذا عفى, كعضو الذباب بل هي اصغر.”
3. Metnin Okunuşu: “zunûbî ke mevci'l lbihari bel hiye ekser, asğaruha misle l-cibâli bel hiye ekser ve lâkin inde l-Kerîmi izâ afâ, keuzvi'z-zübâbi bel hiye esğar”
4. Ölçüleri: Bilinmiyor.
5. Malzeme ve Tekniği: Nohudi renkli bir kağıda is mürekkebi ile yazılan yazı ahşap üzerine yapıştırılmıştır.
6. Süslemesi: Çevresinde ve satır aralarında siyah kontürlü altın cetveller, satır sonlarında altınla işlenmiş tezhibler bulunmaktadır.
7. İmza ve tarihi: “Sevedehu Mahmud el-maruf bi-Celâleddîn sene 1217”

Resim 20: Celi Sülüs levha. (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs, sülüs.

2. Metni: “وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها” وفي السطر الثاني “ان الله لغفور رحيم”

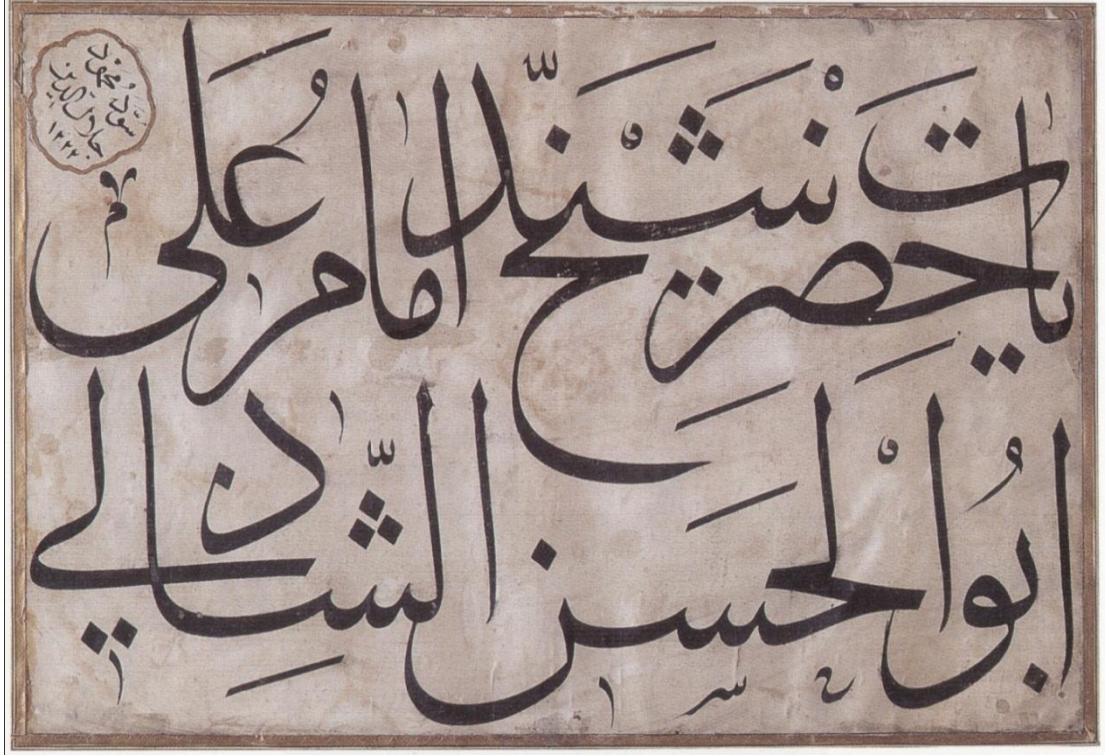
3.Okunuşu: “*Ve in teuddû nimetallâhi la tuhsûhâ*” İkinci satırda ise “*Innallâhe leğafûrur-Rahîm*” ibaresi bulunmaktadır.

4.Ölçüleri: 56 x 43 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Harf ve satır araları müzeyyendir. Dış pervaz ise klasik tezhiblidir.

7.İmza ve tarihi: Sol tarafta bulunan ketebe metni şöyledir “*Harrarahû Mahmud Celâeddîn sene, 1222*”

Resim 21: Celi sülüs levha (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

- 1.Yazı türü: Celi sülüs.
2. Metni: يا حضرت شيخ سيد امام علي ابو الحسن الشاذلي
- 3.Okunuşu: “Yâ Hazret-i Şeyh-i seyyid İmam ‘Ali Ebu’l-Hasen eş-Şâzili”
- 4.Ölçüleri: Bilinmiyor.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekebi
- 6.Süslemesi: Siyah kontürlü altın cetvelle çevrilmiştir.
7. İmza ve tarihi: Üst sol kısımda “Sevvedehu Mahmud Celâleddin 1222”.

Resim 22: Celi sülüs levha (Omar N. QASIM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: "عليك عون الله"

3.Okunuşu: "Aleyke Avnullah"

4.Ölçüleri: 61×76 cm ebadındadır.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekebi ile celi sülüs hat ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: İç üst köşeler klasik tarzda tezhiplenmiştir.

7. İmza ve tarihi: Sol kısımda ise "Sevvedehü Mahmud Celâleddîn 1225" yazmaktadır.

Resim 23: Celi sülüs levha (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: ” محمد بن محمد اولي حاصل , محمد بن محمد بن محمد حاصل ”

3.Okunuşu: “Muhabbeten Muhammed oldu hâsıl, Muhammed’siz muhabbeten ne hâsıl”.

4.Ölçüleri: Bilinmiyor.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekebi ve iki satır celi sülüs hat ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Satır araları beyne’s-sutûr şeklinde müzeyyen, cetvel ve duraklar altındır. Yazının etrafı barok tarzında tezhiblidir.

7. İmza ve tarihi: *Sevvedehû Mahmûd el-ma'rûf bi-Celâleddîn sene 1226*’ yazmaktadır.

Resim 24:Sülüs, celi sülüs levha. (Nişantaşı Müzayede Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Sülüs, celi sülüs.

2. Metni: “ روى عن ابي ايوب الانصاري رضي الله عنه الباري , لولا انكم تذنبنون لذهب الله بكم وخلق خلقا يذنبنون فيغفر لهم صدق رسول الله ”

3.Okunuşu: Hz. Eyyüb el-Ensari'den Nakledilen Hadis-i şerif “*Ruviye ‘an Ebî Eyyûbu ‘l-Ensârî radiyallâhu ‘anhü ‘l-Bârî: Lev-lâ inneküm tüznibüne lezehebellâhü bi-küm ve haleka halkan yüznibûne fe-yağfiru lehüm. Sadaka Rasûlullâh*” ibaresiyle yazılmıştır.

4.Ölçüleri: 30×26 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Nohudi renkli kağıt üzerine dört satır halinde yazılmıştır.

6.Süslemesi: Satır araları beyaz renkli iki zencerekle ayrılmış, ayrıca bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Yazının etrafındaki cetveller arası hatip ebrûsu işlemelidir.

7.İmza ve tarihi: Sol tarafta bulunan ketebe metni şöyledir “*Har-rarahû Mahmud Celâleddin*”

Resim 25: Celi sülüs levha (Mehmet Çebi koleksiyonu).

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم

3.Okunuşu: (Şu‘arâ, 26/88-89). Ayetin meali:

“O gün ki, ne mal fayda verir ne oğullar! Allah’a arınmış bir kalp ile gelen başka”

4.Ölçüleri: 34 x 46 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Siyah zemin üzerine zerendud tarzında yazılmıştır.

6.Süslemesi: Sarı ve kırmızı renkli altınlarla halkarı tarzında süslenmiştir.

7.İmza ve tarihi: Sol tarafta yalnız Celâleddin imzası bulunmaktadır.

Resim 26: Celi sülüs, sülüs levha. (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs, sülüs.

2. Metni: لي خمسة اطفى بها حر الوباء الحاطمة المصطفى والمرضى وابناهما وفاطمة, تحصنت بسم الله وتوسلت برسوله الكريم, شاذره, ناصره, اريشا, امرؤا, غرفيط, رضوان الله عليهم اجمعين :

3.Okunuşu: .“*Lî hamsetün utfî bi-hâ harre 'l-vebâ 'i 'l-hatime. El-Mustafâ ve 'l-Murtezâ v'ebnâ-hümâ ve Fâtume.*” Anamı: Beş şey vardır ki, vebanın ateşini söndürür: Mustafa (Hz. Muhammed) ve Murteza (Hz. Ali) ve iki oğlu (Hasan ile Hüseyin) ve Fatıma. Üçüncü satırda daha ince kalemle: “*Tehassantü bismillâh ve tevesseltü bi-Rasûlihi 'l-kerîm, şâzira, nâsıra, erîşe, bedîşe, emruvâ, ğarfît, rıdvânullâhi 'aleyhim ecma 'în*” ifadesi yazılmıştır.

4.Ölçüleri: 35 x 50 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Acık renkli kâğıt üzerine altın ile zerendud tekniğinde yazılmıştır.

6.Süslemesi: Yazının etrafı altın cetvelle çevilmiş olup, cetvelin dışında sarı ve kırmızı renkli altınlarla bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi: Sol tarafına “*Harerehû Mahmud Celâleddîn*”imzası atılmıştır.

Resim 27:hattı icaze, celi sülüs, sülüs yazı kalıbı.(Alif art Koleksiyonu)

- 1.Yazı türü: Hattı icaze, celi sülüs, sülüs.
2. Metni: “ قال الله سبحانه وتعالى عز وجل في خط الاجازه فيعمل عملا صالحا واما السطر الثالث وقال النبي عليه السلام ”
- 3.Okunuşu: İlk satırda yer alan “Kālellāllahü sübhânehû ve Te‘âlâ ‘azze ve celle”den sonra “Felya‘mel ‘amelen sâlihan” (Salih bir amel işlesin, Kehf: 18/110) ibaresi yer almaktadır. Son satırda “Ve kâle’n-Nebiyü ‘aleyhi’s-selâm” yazılıdır.
- 4.Ölçüleri: 25,5 × 32 cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile üç satır halinde yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Cetveller ve alt satır yanlarındaki dar koltuklar altınla bezenmiştir.
- 7.İmza ve tarihi: Sol alt köşede “Mahmud Celâleddîn” şeklinde bir imza yer almaktadır.

Resim 28: Celi sülüs levha.(Alif art Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: “ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ اللَّهُ , فَمَعِينَهُ فِي الدَّارَيْنِ اللَّهُ , وَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ غَيْرَ اللَّهِ , فَحَصَمَهُ فِي الدَّارَيْنِ اللَّهُ ”

3.Okunuşu: “Men kâne fî-kalbihî Allâhu, fe-mü'înuhû fî'd-dâreyni Allâhu ve men kâne fî-kalbihî ğayrullâh fe-hasruhû fî'd-dâreyn Allâhu”

4.Ölçüleri: 52,5 × 44,5 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ve dört satır celi sülüs hatla yazılmıştır.

6.Süslemesi: Çevresi ve satır araları altın çerçelidir.

7.İmza ve tarihi: “Sevvedehû Mahmud Celâeddîn” şeklinde bir ketebe metni yer almaktadır.

Resim 29: Celi sülüs, sülüs levha (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs, sülüs.

2. Metni: “ وانك لعلى خلق عظيم وفي السطر الثاني كتب في الثلث العادي ,صدق الله العظيم وبلغ رسوله الكريم ”

3.Okunuşu: (Kalem, 68/4). Anlamı: “*Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin*”, altında ise ince sülüs ile “*Sadakallahü'l- 'Azîm ve bellağa Rasûlühü'l-Kerîm*” ifadesi yazılmıştır.

4.Ölçüleri: 20x35 cm .

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekebi ile iki satır halinde yazılmıştır.

6.Süslemesi: . Yazının etrafı altın cetvelle çevilmiş olup, cetvelin dışında mavi zemin üzerine rokoko üslupta bir süsleme yapılmıştır.

7.İmza ve tarihi: Sol alt köşesinde “*Nemekahû Mahmud Celâleddîn*” imzası atılmıştır.

Resim 30: Celi sülüs kalıp (Özel Koleksiyon)

- 1.Yazı türü: Celi sülüs.
2. Metni: “ يا حضرت مولانا جلال الدين رومي قدس الله سره ”
- 3.Okunuşu: *Ya Hazret-i Mevlâne Celâleddin Rûmî*
- 4.Ölçüleri: 12×20 cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Eskiz kağıdına mürekkeple çizilmiş iğneli kalıp.
- 6.Süslemesi: Yok.
- 7.İmza ve tarihi: “*Aşk-ı Mevlâna ile hayret zede Mevlevî Mahmud Celâleddin şede*”

Resim 31: Sülüs levha (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Sülüs.

2. Metni: “ بسم الله الرحمن الرحيم قل هو الله احد ، الله الصمد ، لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد الايه ”
”الثانيه ، كانهن الياقوت والمرجان فباى الاء ربكما تكذبان ، صدق الله العظيم

3.Okunuşu: “İhlas Sûresi” ve “Rahman Sûresi: 58,59”

4.Ölçüleri: 45×50 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmış

6.Süslemesi: Satır araları beyne's-sutur şeklinde müzeyyen, cetvel ve duraklar altındır. Dış pervaz ise siyah zemin üzerine altınla halkâr tarzında süslenmiştir.

7.İmza ve tarihi: Son satırda “Harerehû Mahmud Celâleddîn” imzası atılmıştır.

Resim 32: Celi sülüs levha (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: “وَافُوضْ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ, إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ”

3.Okunuşu: Gafir (Mü'min) Suresi: 44,45. Anlamı: *Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah kullarını hakkıyla görendir. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah kullarını hakkıyla görendir.*”

4.Ölçüleri: 45×50 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmış.

6.Süslemesi: Yazı altın zencerek ile çevrilmiştir. Dış pervaz ise açık zemin üzerine halkâr tezhiplidir.

7.İmza ve tarih: İkinci satırın sonunda yer alan ketebe “*Sevvedehû Mahmud Celâleddîn*” şeklindedir.

Resim 33: Celi sülüs levha (İstanbul Antik Sanat Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: “ على الله في كل الامور توكلني ,وبالخمسة العباة توسلي ,محمد المبعوث ,وابينه بعده ,وفاطمه , الزهراء والمرضى على ”

3.Okunuşu: Birinci satırda “*Allellâhi fî külli'l-umûri tavakkuli*” ibaresi, ikinci satırda “*Ve bi'l-hamsi ashâbi'l-'abâ'i tevessüli*” ibaresi, üçüncü satırda “*Muhammede'l-meb'ûsü v'ebneyhi ba'dehû*” ibaresi, dördüncü satırda, “*Ve Fâtimate'z-zahrâ ve'l-Murtazâ 'Alî*” ibaresi yer almaktadır.

4.Ölçüleri: 45×50 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Nohudi renkli kağıt üzerine is m¼rekkebi ile d¼rt satır Celi s¼l¼s hatla yazılmıştır.

6.S¼slemesi: Yazının etrafı geniş bir altın cetvelle çevilmiş olup, dışında mavi zemin ¼zerine basit bir çizgisel s¼sleme yapılmıştır.

7.İmza ve tarihi: Sol alt tarafta “*Harrereh¼ Mahmud Cel¼ledd¼n*” kaydı bulunmaktadır.

Resim 34:Celi s¼l¼s levha (Alif art koleksiyonu)

1.Yazı t¼r¼: Celi s¼l¼s.

2. Metni: “ *Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Kefestatayyuş*”

3.Okunuşu: Yedi Uyuyanlar’ın, “*Yemliha, Mekselina, Mislina, Mernuş, Debernuş, Kefestatayyuş*” ve k¼pekleri Kıtımır’in isimleri yazlıdır.

4.¼lc¼leri: 34×45 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt ¼zerine is m¼rekkebi ile yazılmıştır.

6.S¼slemesi: Açık renkli bir cetvel dışında altın bord¼r bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi: “*Nemekah¼ Mahmud Cel¼ledd¼n*” imzası atılmıştır.

Resim 35: Sülüs levha (Alif Art Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Sülüs.

2. Metni: “الهی عبدك العاصی اتاکا ,مقربا بالذنوب قد دعاکا ,فان تغفر فاننت اهل لذاکا ,وان تطرد فمن . یرحم سواکا,من مناجات عمر بن الفاروق قدس سره .”

3.Okunuşu: “İlâhî ‘abdüke’l-‘âsî etâke, Mukırran bi’z-zünûbi kad da ‘âkâ, Fe-in tağfur fe-ente ehlen li-zâke, Ve-in tatrud fe-men yerham sivâkâ” şeklinde bir münacat yer almaktadır. Son satır ise “Min münâcâti ‘Ömer bin el-Fâruk kuddise sırruhû.”

4.Ölçüleri: 38.00×37.00 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Satır araları beyne’s-sutur şeklinde müzeyyen, dış pervaz ise barok tarzında süslenmiştir.

7.İmza ve tarihi: *Harrarahû Mahmud Celâleddîn*” şeklindedir.

Resim 36: celi sülüs levha (Alif art koleasyonu)

1.Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: “ يا حضرت اويس القرني رضي الله عنه ”

3.Okunuşu: “Yâa Hazret-i Uveys el-Kareni”

4.Ölçüleri: 45×35cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Köşelerdeki beyaz gül motifleri bulunmaktadır. Dış pervaz rokoko tarındadır.

7.İmza ve tarihi: Sol alt köşesinde “Nemkahu Mahmud Celâleddin” ibaresi bulunmaktadır.

Resim 37: Celi sülüs levha (Alif art koleksiyonu)

1. Yazı türü: Celi sülüs.

2. Metni: “يا حضرت محمد بهاء الدين شاه نقشبند”

3. Okunuşu: “Ya Hazret-i Muhammed Bahaeddin Şahı Nakşibend” yazılıdır.

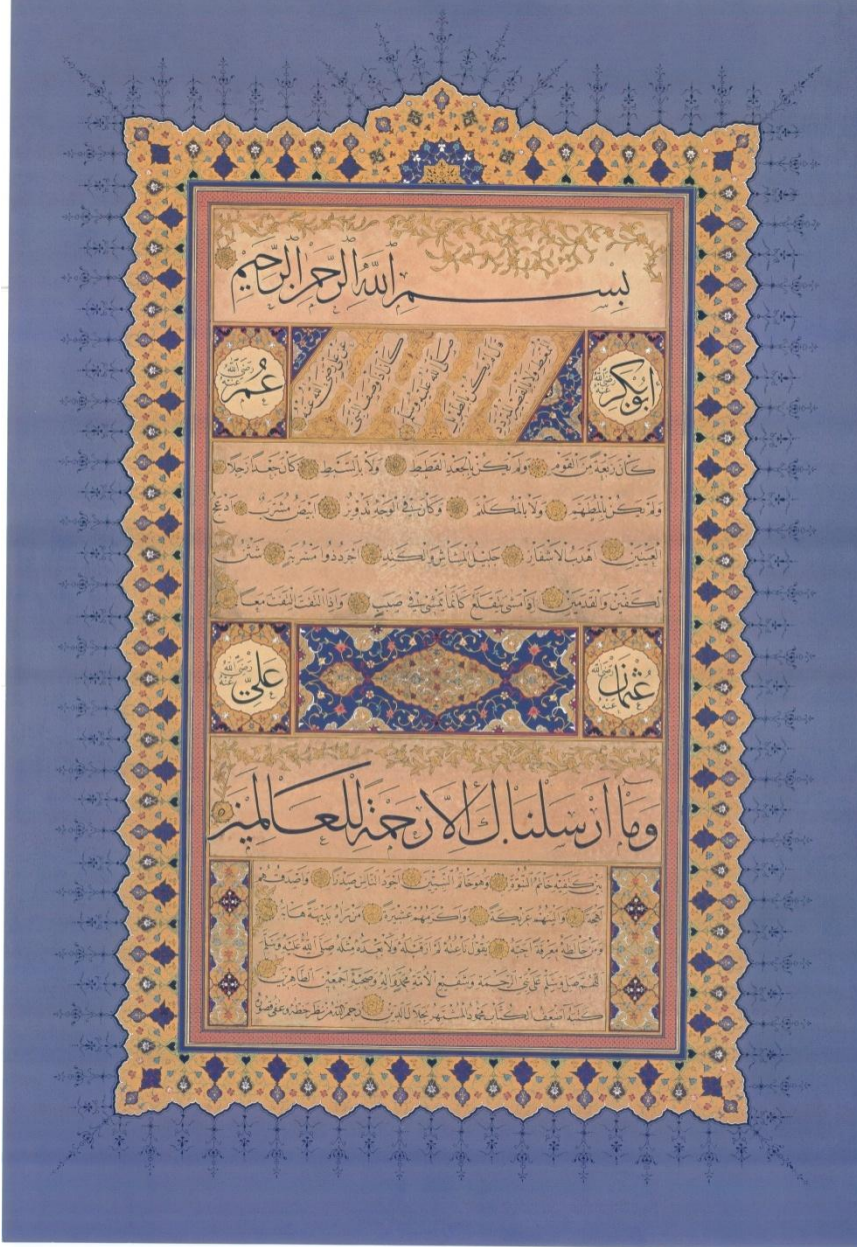
4. Ölçüleri: 30×51 cm.

5. Malzeme ve tekniği: Siyah zemin üzerine zerendûd tekniğindedir.

6. Süslemesi: Yazının etrafı altın cetvellerle çevrilmiş, cetvelle yazı arasına bitkisel motifler işlenmiştir.

7. İmza ve tarihi: ketebe kısmında “Harrarahû Mahmud Celaleddin” ibaresi bulunmaktadır.

Resim 38: Sülüs nesih hilye-i şerif (Abdullah Karataş, Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Sülüs-nesih.

2. Metni: “ بسم الله الرحمن الرحيم , عن علي رضي الله عنه كان اذا وصف النبي صلى الله عليه وسلم قال , لم يكن بل الطويل الممغط ولا بالقصير المتردد , كان ربيعة من القوم , ولم يكن بالجعد القلط ولا بالمكثم , كان في الوجه تدوير ابيض المشرب ادعج العينين اهدب الاشفار جليل المشاش والكتد اجرذو مسريه شثن , الكفين والقدمين اذا مشي يتقلع كأنما يمشي في صيب واذا التفت التفت معا.....الخ

3. Anlamı: *besmele*(Rahmân ve Rahim olan Allâh 'ın adıyla)“Hz.Ali(Allâh ondan razı olsun),Hz.peygamber'i (Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun)vasfettiği zaman şöyle buyurdu. Hz. peygamber'in boyu ne çok kısa ne de çok uzundu,orta boyluydu.Ne kıvrıcık kısa,ne de düz saçlıydı:saçı kıvrıcıkla düz arasında

idi. Değirmi yüzlü, duru beyaz tenli, iri siyah gözlü ve uzun kirpikliydi. İri kemikli ve geniş omuzluymdu. Göğsü ortadan karnına kadar kılsızdı. İki avucu ve tabanları dolgundu, yürüdüğü zaman sanki yokuş aşağı iner gibi rahatlıkla giderdi. Sağına ve soluna baktığında bütün vücuduyla dönerdi...

4.Ölçüleri: 61×42 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır. Hilyenin gobek kısmı klasik formdan farklı olarak mail ve düz satırlar halinde düzenlenmiştir.

6.Süslemesi: Klasik tarzda tezhiblenmiştir.

7.İmza ve tarihi: “*ketebehû ed 'afu'l-küttâb Mahmud el-müştehir bi Celâleddin râhima lehû men nazara hattahû ve afâ kusurahu*” şeklindedir.

Resim 39:Sülüs nesih kıt'a (Özel koleksiyon)

1.Yazı türü: Sülüs-nesih

2. Metni: üç hadis-i şerif “استغفر الله مما كان من زللي ومن ذنوبي...”

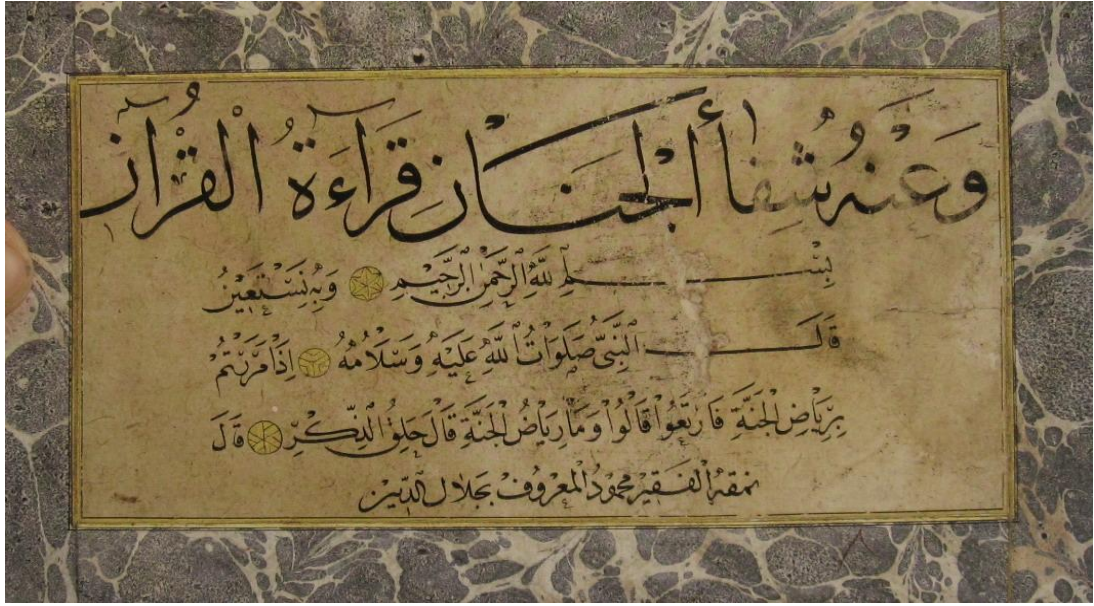
3.Okunuşu: Üstteki kısım tek satır sülüs, altında beş satır nesih ile yazılmıştır. Üst kısmında “*Estağfirullâhü mim-mâ kâne min zelelî ve min zünûbî*” yazılmıştır. Nesih ise “*Kâle Rasülüllâhü sallallâhü ‘aleyhi ve sellem...*” cümlesi ile başlayan üç adet hadis-i şerif yer almaktadır.

4.Ölçüleri: 22x 14.5 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi:Yazı etrafı ve koltuklar altın cetvellidir. Dış geçmede altın cetvellerle çevrilmiş hatip ebrû bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi: Sol koltuğun içinde rikâ hattı ile “Mahmud Celâleddîn 1221” imzası vardır.

Resim 40:Sülüs nesih kut'a (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “ وَعَنْ شِفَاءِ الْجَنَانِ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ ”

3.Okunuşu: sülüsle “Ve ‘anhü şifâ’ü’l-cinâni kırâ’atü’l-Kur’ân” ibaresinin altında Nesihle “Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihî nesta’înü” yazılmıştır. İkinci satır ise “Kâle’n-Nebiyü salâvatulallâhi ‘aleyhi ve selâmühû...” İle başlayan; fakat yarım bırakılmış bir hadîs-i şerîf yer almaktadır.

4.Ölçüleri: 20×25 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Cetvel ve duraklar altındır cetvelin dışındaki alanlar büyük ihtimalle Necmeddin Okyay’a ait olan battal ebru ile bezenmiştir.

7.İmza ve tarihi: Son satırda yer alan ketebe kaydında “Nemekahü’l-fakîr Mahmud el-ma’rûf bi-Celâleddîn” ibaresi yazılıdır.

Resim 41: Sülüs nesih küt'a (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “ شفاء الجنان قراءة القرآن تحتها كتبت في خط النسخ بشكل مائل قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم المؤمنون.....الخ

3.Okunuşu: Sülüsle “Şifâ’ü’l-cinâni kırâ’atü’l-Kur’ân ibaresi yazılmıştır. Altında mâil nesih ile ilk üç üç satırda “Kâle Rasûlullâhi sallallâhu ‘aleyhi ve sellem...” ifadesi ile başlayan bir hadis metni. Son üç satır da ise *salavât-ı şerîfe* yer almaktadır.

4.Ölçüleri: 20×25 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Cetveller ve beyne s-sütur altındır.

7.İmza ve tarihi : “Harrarahû Mahmud Celâleddîn” ketebe kaydı yer almaktadır.

Resim 43: Sülüs nesih kat'a (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1.Yazı türü:Sülüs nesih.

2. Metni: “ بسم الله الرحمن الرحيم ,بانت سعاد فقلبي اليوم متبول ”

3.Okunuşu: İlk satırdaki sülüs besmeleden sonra bir satır nesih besmele yazılmıştır. Üçüncü satırda ise sülüs ile Kasîde-i Bürde'nin (Kasîde-i Bânet Suâd) “*Bânet Su'âdü fe-kalbi 'l-yevme mebtûlün*” şeklinde başlayan giriş beyti yazılmıştır.

4.Ölçüleri: 45×50 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Koltuklar, cetvel ve duraklar altındır.

7.İmza ve tarihi: Ketebe metni şöyledir: “*Ketebehû Mahmud Celâleddîn*”.

Resim 44: Sülüs nesih kı'ta (Omar N. QASİM fotoğraf arşivi)

1. Yazı türü: Sülüs-nesih.

2. Metni: “ انه من سليمان وانه بسم الله الرحمن الرحيم “

مع اربعة اسطر نسخ وفي السطر الاخير في خط الثلث ايضا وبه نستعين وعليه التكلان من الخذلان بهذا الشكل كتبت ”

3. Okunuşu: İlk satırda “*Innehû min Süleymâne ve innehû bismillâhirrahmânirrahîm*” ibaresi yazılmıştır. Dört satır nesih hattıyla hadîs-i şerîften sonra alt satırda “*Ve bihî nesta 'înü ve 'aleyhi 't-tüklân mine 'l-hudlân*” şeklinde bir dua cümlesi yer almaktadır.

4. Ölçüleri: Bilinmiyor.

5. Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6. Süslemesi: Yazı yeşil renk ve altın cetvellerle çevrilmiş, koltuklar şükûfe tarzında süslenmiştir.

7. İmza ve tarihi: Yok

3.2. Türkiye Dışındaki Eserleri

3.2.1. Muhamed el-Uveyis Koleksiyonu – Dubai

Resim 45: Celi sülüs levha (Muhammed el-Uveysin koleksiyonu)

- 1.Yazı türü: Celi sülüs.
2. Metni: “سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الْأَعْلَى الْوَهَّابِ”
- 3.Okunuşu: “*Subhâne Rabbiye 'l-aliyyi 'l-e'ale 'l-vehhab*”
- 4.Ölçüleri: Bilinmiyor.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Yazının etrafını çevrileyen turuncu renkli geçme altın cetvellerle çevrilmiş olup, dış tarafına mavi zemin üzerine rokoko üslupta bir süsleme yapılmıştır.
- 7.İmza ve tarihi: “*Harrarahû Mahmud Celâleddîn*” kaydı bulunmaktadır.

Resim 46: Sülüs levha (Muhammed el-Uveys Koleksiyonu)

1.Yazı türü: Sülüs.

2. Metni: “الله ولي التوفيق, عن ابي بكر رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قال “ قال, السلطان العادل المتواضع ظل الله ورمحه في الارض يرفع له عمل سبعين صديقا, صدق حبيب الله .”

3.Okunuşu:19 satırda yedi adet Hadis-i Şerif toplanmıştır. İlk satır “*Allahû veliyyû't-tevfik*”, ibareleriyle başlamaktadır.

İkinci satır “*an Ebî Bekir(r.a.)Kâle Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, es-Sultanü'l-âdil al mütevezi zill ullahu ve rumhuhu fi'l-arz*”, Hadisler genel itibari ile tevazu, cihat, cennet, nimet, dua konularını işlemektedir. Uzun hadisler ilk kısma, kısa hadisler son kısma yazılmıştır..

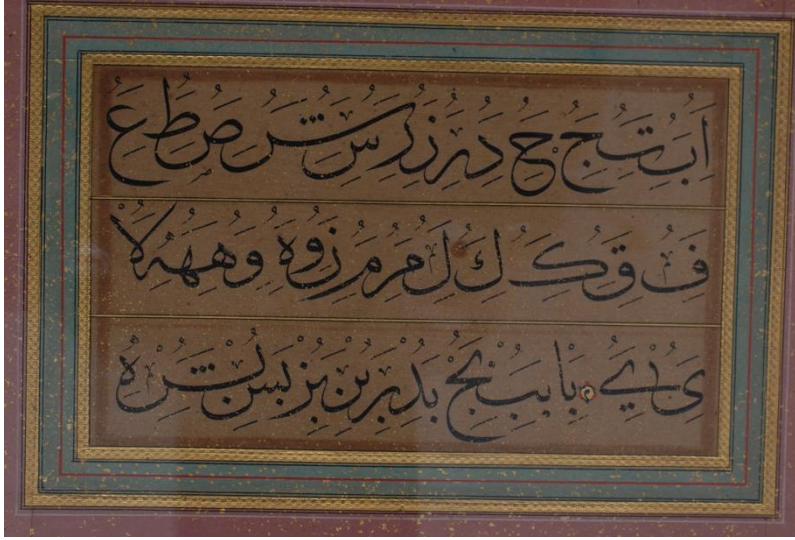
4.Ölçüleri:76,6 x 31,4 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Yazının etrafını çevrileyen turuncu renkli geçme altın cetvellerle çevrilmiş olup, dış tarafına siyah zemin üzerine barok üslupta bir süsleme yapılmıştır. Cetvel ve duraklar altındır. Üst köşeler güneş barmal tarzı tezhiplenmiştir. Satır araları beyne's-sutûr şeklinde tezyin edilmiştir

7.Tarihi: Son satırlarda salavat ve imza yer almaktadır.

“*ketebehû ed afu l-küttâb Mahmud Celâleddîn sene 1200*”

Resim 47: Sülüs murakka örnekleri (Muhammed el-Uveys Koleksiyonu)

1.Yazı türü:Sülüs.

2. Metni: Son sayfa: “ كتبه رئيس الخطاطين حمد الله ابن الشيخ قبل هجرته الى الاستاناه العليه
ومن حرف ا, ب, يس, وايضا من حرف ,سم, الى , عم ,كتبها اضعف الكتاب محمود المعروف بجلال
” الدين تقليدا الى خطه على قدر الوسع والامكان , غفر الله ذنوبهما سنه 1214

3.Okunuşu: Müfredat meşkleri.

4.Ölçüleri: Bilinmiyor.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Satır araları altın cetvellerle ayrılmıştır. Her sayfada farklı renklerle yapılmış olan geçmeler altın cetvellerle çerçevenmiştir.

7.İmza ve tarihi: Mahmud Celâleddin Efendi yukarıda metin kısmında verilen imza kaydında bu murakkayı H.1214 tarihinde Şeyh Hamdullahın yazısından naklen yazdığını belirtmiştir.

Resim 48: Hattat Mahmud Celaleddin tarafından çekilmiş Sultan Mahmud tuğrası (Muhammed el Uveys koleksiyonu)

1.Yazı türü: Tuğra ve sülüs .

2. Metni: “ قال النبي صلى الله عليه وسلم ,السلطان العادل المتواضع ظل الله ورمحه في الارض يرفع له ”
”عمل سبعين صديقا ,صدق الله العظيم.

3.Okunuşu: *Kâle Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, es-Sultanü 'l-âdil al mütevezi zill ullahu ve rumhuhu fi 'l-arz”*

4.Ölçüleri: Bilinmiyor.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kağıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: yazının etrafı koyu zemin üzerine hafif klasik tezhiblidir.

7. İmza ve tarihi: Eser-i hâme-i Mahmud Celâleddin

3.2.2. Nasır el-Halili Koleksiyonu – Londra

Resim 49: Sülüs levha, (Nasır el-Halili koleksiyonundan. Oxford yayınlarından çıkan Hinerikalın kitabından alınmıştır. C. 2, s 146,Londra)

1.Yazı türü: Sülüs.

2. Metni: “ الله ولى التوفيق ,عن ابي بكر رضى الله عنه قال ,قال رسول الله صلى الله عليه ”
”وسلم قال ,قال ,السلطان العادل المتواضع ظل الله ورمحه في الارض يرفع له عمل سبعين ”
”صديقا ,صدق حبيب الله .

3.Okunuşu: Otuz üç satırda yedi adet Hadis-i Şerifi toplamıştır. İlk satır “*Allahû veliyyü 't-tevfik*”, ibareleriyle başlamaktadır. İkinci satır “*an Ebî Bekir(r.a.) Kâle Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem, es-Sultanü 'l-âdil al mütevezi zill ullahu ve rumhuhu fi 'l-arz...*”

4.Ölçüleri: 30,2 x 57,4 iç kısım. Dış kısım ise: 42,2 x 69,3.cm'dir.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Satır araları “beyne’s-sutûr” şeklide müzeyyen, cetvel duraklar altındır. Yazının etrafı siyah zemin üzerine geç rokoko tarzında süslenmiş olup bitkisel tarzda bezenmiş köşeliklere sahiptir.

7.İmza ve tarihi: Son satırlarda salâvat ve imza olarak “*Ketebehû Mahmud Celâleddîn, nekalehu minel Hafız Osman vehuve nakiluha mine’ş-Şeyh*” yazılmıştır. Mahmud Celâleddîn Hafız Osman’dan, Hafız Osman ise İbnu’ş-Şeyh’ten (Şeyh Hamdullah) nakletmiştir.

Resim 50: Sülüs nesih kit'a (Nasır el-Halili koleksiyonu ,Oxford yayınlarından çıkan Hinerikalan kitabından alınmıştır. C. 2, s 146,Londra)

1.Yazı türü: ,Sülüs-nesih.

2. Metni : “*وانه من سليمان وانه بسم الله الرحمن الرحيم*”

3.Okunuşu: Sülüs satırdaki “Bismillâhirrahmânirrahîm” den sonra beş satır halinde nesih yazıyla “Kâle’n-Nebiyyü sallalâhu ‘aleyhi ve sellem”cümlesiyle başlayan bir hadîs-i şerîf yazılıdır. Altaki sülüs satırda ise “kasemen bi-şemsi cebiniha ve zûhâha” yazmaktadır.

4.Ölçüleri: 16,5×25,5 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Altın cetvellerle ayrılmış olan koltuklar çiçekli ebru ile süslenmiştir.

7. İmza ve tarihi: Sol koltuk içinde mâil şekilde ve rikâ hattı ile “Nemmekahu ’l-Fakîr Mahmud el-Ma’rûf bi-Celâleddîn gıfıra lehû” şeklinde imza atmıştır.

Resim 51: sülüs nesih kıt'a (Michigan Üniversitesi koleksiyonu)(A.B.D)

1.Yazı türü: Sülüs-nesih.

2. Metni: “بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.....الْبَخ

3.Okunuşu: Sülüs satırda “Bismillâhirrahmânirrahîm” İbaresini yazılı olup altında beş satır halinde nesih yazı ile besmele ve “Kâle’n-Nebiyyü sallalâhu ‘aleyhi ve sellem”cümlesiyle başlayan bir Hadîs-i Şerîf yazılıdır.

4.Ölçüleri: 16,5×25,5.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Dış pervaz battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7. İmza ve tarihi: “*Nemekahü 'l-fakîr Mahmud el-ma 'rûf bi-Celâleddîn*” ibaresi yazılıdır.

3.2.3. Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât Bölümü'ndeki Eserleri-İrak

Resim 52:Sülüs nesih meşk murakkaından dış kapağı (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât, nr. 11326/283)

(Fotoğraf: Omar N. QASİM)

Resim 53: Sülüs nesih meşk murakkaından ilk sayfa (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم ،الله ولنيا التوفيق مع الهدايه وهو نعم المولى ”

3.Okunuşu:On dört kıt'adan müteşekkildir. Üstte oklu sülüs-nesih *istiâzeden* sonra

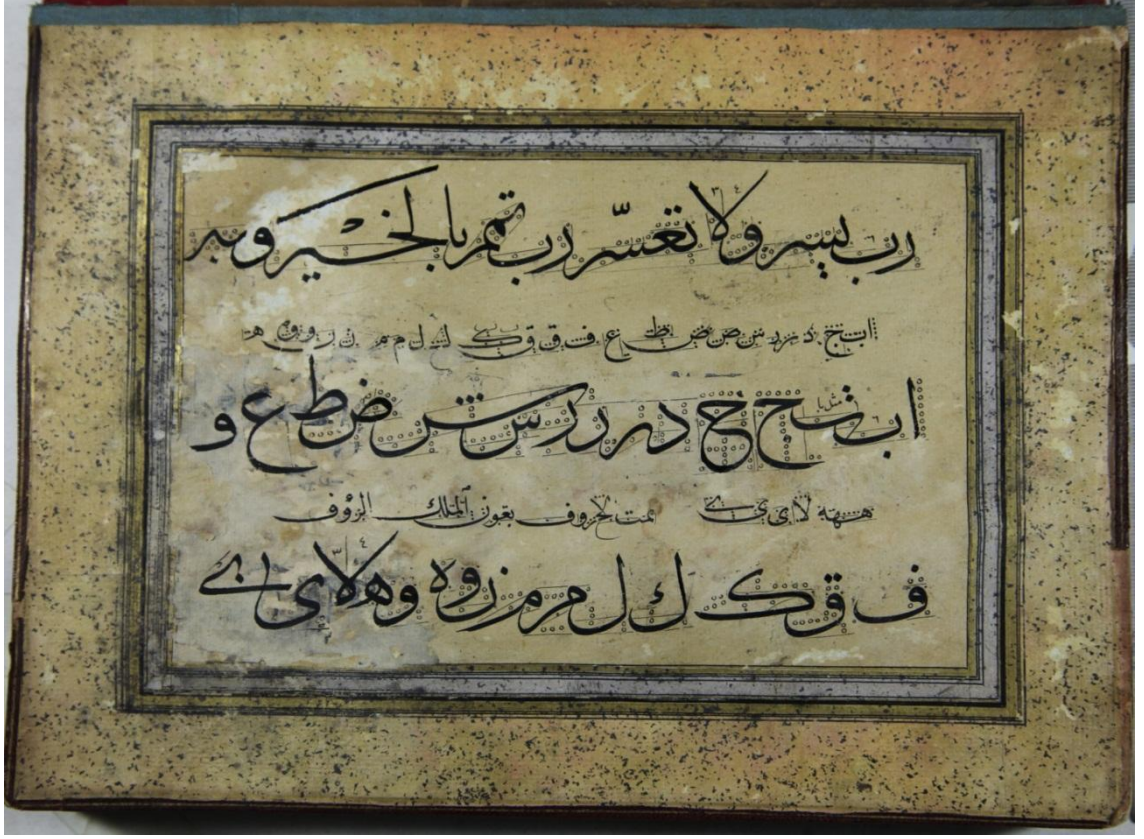
başlayan kısmın altında yine sülüs-nesih hattıyla *besmele* gelmektedir. Bu sayfanın son satırında “*Allâhu veliyyü 't-tevfik*” şeklinde başlayan bir dua yer alır.

4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19,1×12,9 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Yazının etrafında renkli zemin üzerine zereşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır.

7.İmza ve tarihi:

Resim 54: Sülüs nesih meşk murakkai (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

- 1.Yazı türü: Sülüs nesih.
2. Metni: “رب يسر ولا تعسر رب تمم بالخير وبه , ا ب ح د ر س ص ط ع ف ق ك م ..... الخ”
- 3.Okunuşu: “*Rabbi yessir vela tuassir rabbi temim bil hayr ve bihi*” ve sülüs nesih harfleri.
- 4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19,1×12,9 cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Yazının etrafında renkli zemin üzerine zereşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır.
- 7.İmza ve tarihi:

Resim 55: Sülüs nesih meşk murakkai (Bağdat Müzesi Dâru 'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

- 1.Yazı türü: Sülüs nesih.
2. Metni: “تمت الحروف المفردات با, بب, بد, بر, بس, بص, بع, بط, بف.....الخ”
- 3.Okunuşu: *temmetü 'l- huruf ü 'l-müfredât*. Sülüs nesih “Be” harfi birleşme şekilleri.
- 4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19,1×12,9 cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Yazının etrafında renkli zemin üzerine zereşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır
- 7.İmza ve tarihi:

Resim 56: Sülüs nesih meşk murakka (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

- 1.Yazı türü: Sülüs nesih.
2. Metni: “ هر هنر هس هص هط هع هف هق هك هل هم هن هو هه هلا هي ..... ”
- 3.Okunuşu: Sülüs nesih “He” harfi müfredat meşikleri ve sülüs “temmetü'l-huruf”... satırı.
- 4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19,1×12,9 cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Yazının etrafında renkli zemin üzerine zereşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır.
- 7.İmza ve tarihi:

Resim 57: Sülüs nesih meşk murakkai (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “ ابجد هوز حطى كلمن س ع فص قرشت تُخذ ضغلا فتبارك الله احسن الخالقين ..... الخ ”

3.Okunuşu: Sülüs nesih “Ebcad-hevvez...” satırları ve “sübhanek” duası.

4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19,1×12,9 cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi:Yazının etrafında renkli zemin üzerine zerefşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır.

7.İmza ve tarihi:

Resim 58: : Sülüs nesih meşk murakkaından son sayfa (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât, Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât, nr. 11326/283) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

- 1.Yazı türü: Sülüs nesih.
2. Metni: “ تعالی جدك وجل تناوك ولا اله غيرك , اللهم احسن عاقبتنا في الامور كلها ”
- 3.Okunuşu: Teâla cedük ve celle senaük vela ilahe gayruk, âlahumme ehsin akibetinâ fi'l-ümuri küllehâ.
- 4.Ölçüleri: 21×27.cm. Dış, 19.1×12.9 cm iç ebatlarında.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Yazının etrafında renkli zemin üzerine zereşan, renkli iç pervazları kuşatan cetveller ise altındandır.
- 7.İmza ve tarihi: Rikâ hattı ile “Ketebehû'l-Fakîr Mahmud el-ma'rûf bi-Celâleddîn nekalehû min hattı 'Osman el-Hâfızî bi'l-Kur'ân gafarallâhu zünûbehûmâ ve setera 'uyûbehûmâ ve li-men nazara fthi. Âmîn sene 'işrîn ve mi'eteyn ve elf (1220)” şeklinde ketebe kaydı yer alır.

Resim 59 Sülüs nesih meşk murakkaından dış kapağı (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât, nr. 11326/284)
(Fotoğraf: Omar N. QASİM)

Resim 60: : Sülüs nesih meşk murakkaından ilk sayfa (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih. On altı sayfadan müteşekkil, müfredrât ve mürekkebât meşki yazılıdır.

2. Metni: “رب يسر ولا تعسر رب تمم وكمل بالخير وبه”

3.Okunuşu: “*Rabbi yessir vela tuassir rabbi temim bil hayr ve bihi*” ve sülüs nesih harfleri.

4.Ölçüleri: 20,6×12,6.cm. Dış: 19.4×21.5.cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Dış pervaz nefli battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi:

Resim 61: Sülüs nesih meşk murakka (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “قِيْلَ لِمَنْ يَسِّرُ وَيُهَيِّئُ لِمَنْ يَشَاءُ.....الْبَخِ”

3.Okunuşu:Sülüs nesih müfredat meşklere.

4.Ölçüleri: 20,6×12.6.cm. Dış:19.4×21.5.cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Dış pervaz battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi:

Resim 62: Sülüs nesih meşk murakkai (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “عَوْدٌ عَلَا عِيٌّ • فَاوْبِجْ فَدَفْرُزْ فَرَفْرُزْ • مَا مَبِجْ مَدِّ.....الخ”

3.Okunuşu: Müfredat meşkleri.

4.Ölçüleri: . 20.6×12,6.cm. Dış:19.4×21.5.cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Dış pervaz battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7. İmza ve tarihi:

Resim 63: Sülüs nesih meşk murakkai (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

1.Yazı türü: Sülüs nesih.

2. Metni: “تمت الحروف بعون الله الملك الروف, اجد هوز”

3.Okunuşu: “Temmetü'l- huruf...” ve “Ebcad-hevvez ...” satırları yer almaktadır

4.Ölçüleri: . 20.6×12,6.cm. Dış: 19.4×21.5.cm.

5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.

6.Süslemesi: Dış pervaz battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.

7.İmza ve tarihi:

Resim 64: Sülüs nesih ' murakkatı son sayfası (Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât, nr. 11326/284) (Fotoğraf: Omar N. QASİM)

- 1.Yazı türü: Sülüs nesih.
2. Metni: “فتبارك الله احسن الخالقين”...
- 3.Okunuşu: “...Ve tebârakallâhu ahsenü'l-hâlikîn”
- 4.Ölçüleri: 20.6×12,6.cm. Dış:19.4×21.5.cm.
- 5.Malzeme ve tekniği: Aharlı kâğıt üzerine is mürekkebi ile yazılmıştır.
- 6.Süslemesi: Dış pervaz battal ebru ile bezenmiştir. Koltuklarda ve ara boşluklarında bitkisel süsleme bulunmaktadır.
- 7.İmza ve tarihi: “Meşşekahû Mahmud el-Ma'rûf bi-Celâeddîn” şeklinde bir ketebe kaydı vardır. Fakat bu ketebe kaydını Mahmud Celâeddîn değil, eseri koleksiyonuna alan hattat Hâşim el-Bağdâdî (1917-1973) tarafından yazılmıştır. Bu eser Bağdat Müzesi'nde (Dâru'l-Mahtûtât) nr. 11326/284'te bulunmaktadır.

SONUÇ

Mahmud Celaledin Efendi, on dokuzuncu yüzyıl hat sanatının parlayan güneşi oldu. Şöyle ki Padişah Sultan Abdülmecid üstadın tarzını o kadar sevdi ki, dönemin gözde hattatları padişahın nazarında saygınlık kazanabilmek için Mahmud Celaledin'i taklide yöneldiler. Eserlerini padişaha sevdirmek için Mahmud Celâleddin Efendi'ninkilere benzetmeye gayret ettiler. Çünkü üstad herkesi aşan bir zevk ve hayal gücüne sahipti.

Mahmud Celâleddin Efendi eserlerini ilk başta Mahmud el-Mavdûd, bazı tablolarında Mahmud el-Mevlevî ve son olarak ve uzun bir süre Mahmud Celâleddin mahlasıyla imzaladı. Tablolarının çoğuna sebebini bilmediğimiz bir şekilde tarih eklememiştir. Bu durum hususiyetle celi sülüs tarzındaki eserlerinde görülebilir.

Talebelerinden anılması gereken ilk isim Esmâ İbret olacaktır. Esmâ İbret Hanım Mahmud Celâleddin'in hem talebesi hem de eşidir. Eserlerini Mahmud Celâleddin'inkilerden ayırmak güçtür. Sultan Abdülmecid'in hat hocası Mehmet Tahir Efendi'nin eserlerini hemen hemen Mahmud Celâleddin kadar özgün verebildiği ve ruhen hocasına benzediği kaynaklarda belirtilmektedir. Talebelerinin yanı sıra takipçilerinden Kazasker Mustafa İzzet'i hatırlamak gerekir. O, sultan'ın isteği üzerine Mahmud Celâleddin tarzında yazıyordu ve aynı zamanda Mustafa Rakım tarzını iyi biliyordu. Padişahın ölümüyle Kazasker Mustafa İzzet iki ekolden farklı, iki ekolün karışımı bir tarz oluşturdu.

Mustafa Rakım Efendi ile kıyaslandığında Mahmud Celâleddin bir hattattan ders almamanın eksikliğini yaşamıştır. Rakım Efendi gelene kadar celi sülüs tarzda sistematik kurallar mevcut değildi ve harflerin anatomisi oluşturulmamıştı. Mustafa Rakım, Hafız Osman'ın sülüsünü büyüterek celi sülüste inkılap yaptı. Bunun yanında, Mahmud Celâleddin bir hocadan ders almamanın getirdiği noksanlıkları gidermeye çalışırken çok zaman harcadı. Yine de, kendine has üslubunu oluşturarak kendi ekolünü kurabildi. Eğer bir benzetme ile izah edersek Mahmud Celaledin sert bir tarz ile eserlerinde hükümdar intibai oluşturdu. Onun tarzındaki bu sertlik belki de aklam-ı siteden etkilendiğine işaret olarak yorumlanabilir. Belki de bu münasebetle Sultan Abdülmecid'in teveccühünü kazandı. Mustafa Rakım Efendi ise aksine sakin ruh haline uygun olarak yumuşak bir üslupla yazdı. Yine de her iki üstadın da saygıdeğer bir makamda durdukları vurgulanması gereken bir gerçektir. Öne çıkan sıra dışı bir özellik

olarak Mahmud Celaleddin'in -detaylı incelendiğinde- harflerin sırrına vakıf olduğu ve her bir eserinde kendi karakterini yansıttığı fark edilecektir.

Tezin üçüncü bölümünde Mahmud Celâleddin Efendi'nin tablolarından örnekler verilerek, onun hat sanatındaki yerine ilişkin olarak verilen bilgiler somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde sunulan örnek sayısı toplam kırk yedidir. Bu kırk yedi örneğin yirmi yedi tanesi Türkiye'de geri kalan yirmi tanesi ise Türkiye dışında Bağdat, Dubai, Londra, ABD'de bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan eserlerden bazıları müzayede kitaplarından bazıları kendi arşivimizden ve bazıları da özel koleksiyonlardan alınmıştır. Bu örneklerden, altı tanesi kıt'a, bir tanesi hilye, on altısı celi sülüs, üç tanesi sülüs levha, bir tanesi de celi sülüs kalıptır.

Bağdat'tan verilen örnekler Bağdat Müzesi Dâru'l-Mahtûtât bölümünden alınmış olup tarafımızdan çekilmiştir. Bunlar murakkadır. Bu murakkaların birisi on dört sayfa olup burada altı tanesi cildi ile beraber örnek olarak kullanılmıştır. Bu eser Bağdat Müzesi'nde (Dâru'l-Mahtûtât) nr. 11326/283'te yer almaktadır.

Diğer murakka ise on altı sayfadır, burada bu on altı sayfadan altısı ve cildi verilmiştir. Ayrıca bu murakkaların ciltlerinin fotoğrafları da bölüme eklenmiştir. On dört sayfa olan murakka Mahmud Celâleddin tarafından Hafız Osman'dan nakledilmiş ve dolayısıyla Hafız Osman'ın ekolünün etkisini içinde barındırmaktadır. On altı sayfa olan murakkanın cildi baroko tarzıdır, bu ciltte Batı etkisi görülmektedir. Bu murakkadaki yazılarda Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman'ın etkileri ile beraber Mahmud Celâleddin'in kendi şahsına özel üslubu açıkça görülmektedir. Eseri koleksiyonuna alan hattat Hâşim el-Bağdâdî (1917–1973) tarafından yazılmıştır. Bu eser Bağdat Müzesi'nde (Dâru'l-Mahtûtât) nr. 11326/284'te bulunmaktadır.

Dubai'de bulunanlardan verilen örnekler dört tanedir. Bunlar kendi fotoğraf arşivimizden verilmiştir. Bunların üçü tablo, biri murakkadır. Murakka, Mahmud Celâleddin tarafından Şeyh Hamdullah'ı takliden yazılmıştır.

Londra’da bulunan eserlerden iki örnek verilmiştir. Bunların birisi tablo diğeri ise murakkadır. Tablo Mahmud Celâleddin tarafından Hafız Osman’dan nakledilmiş, Hafız Osman ise bu tabloyu Şeyh Hamdullah’tan nakletmiştir. Şeyh Hamdullah ve Hafız Osman’ın tablolarının nerede olduğu bilinmemektedir. Murakka Mahmud Celâleddin tarafından Hafız Osman’dan nakledilmiştir. Mahmud Celâleddin burada Mahmud el-Mevdûd imzasını kullanmıştır. Bu murakkada Hafız Osman’ın etkisi barizce görülmektedir.

ABD’den verilen örnek *Hutût Mutenevvi’a* isimli kitaptan alınmıştır. Bu levha bugün Michigan Üniversitesi Müzesi’nde bulunmaktadır.

Tezde tarihteki büyük hattatlardan Mahmud Celâleddin Efendi’nin hayatı, talebeleri ve sanatı incelenmiş ve örneklerle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu büyük hattatın bize öğrettiği en önemli şeyin kendi başına, çok çalışarak, azim ve gayretle en büyük zorlukların bile aşılacağı mesajıdır. Mahmud Celâleddin Efendi bunu kendi hayatında başarmış ve kendinden sonra gelenlere büyük bir örneklik teşkil etmiştir. İmkansız diye bir şeyin olmadığını yakînen gösteren bu usta sanatçı, istek ve çalışmayla büyük bir hattat olunabileceğini kendi hayatıyla kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

ALİF, Art, Müzayede Kataloğu, İstanbul, 13 Aralık 2009.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 19 Aralık 2010.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 6 Mart 2011.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 20 Aralık 2008.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 11 Ekim 2008.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 11 Nisan 2011.

Müzayede Kataloğu, İstanbul, 12 Mayıs 2011.

ALPARSLAN, Ali, (1989), “Osmanlı Hat Sanatı Tarihi”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Hakkı Dursun, Yıldız Zafer Matbaası, İstanbul.

ALPARSLAN, Ali, (1993), “Celî”, *DİA*, c. 7, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 266.

ALPARSLAN, Ali, (1993), *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

ALPARSLAN, Ali, (2009), “Hat Sanatında Osmanlılar”, *Osmanlı Uygarlığı*, c. 2, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 835.

ALPASLAN, Ali, (1999), *Osmanlı Hat Sanat Tarihi*, YKY, İstanbul.

BAĞDAT MÜZESİ, DÂRU’L-MAHTÛTÂT (IRAK)

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, (1993), *Türklerde Yazı Sanatı*, İstanbul.

DERMAN, M. Uğur, “On dokuzuncu Yüzyılda, Türk Hat Sanatı”.

DERMAN, M. Uğur, “Türk Hat Sanatı”, *Türk Hattatları*, der. Şevket Rado, Tifdurk Matbaası, İstanbul, tarihsiz.

DERMAN, M. Uğur, (1995), “Esmâ İbret”, *DİA*, c.11, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

DERMAN, M. Uğur, (2001), *Osmanlı Hat sanatı*, İstanbul.

DERMAN, M. Uğur, (2003), “Mahmud Celâleddin Efendi”, *DİA*, c. 27, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 359.

DERMAN, M. Uğur, (2006) “*Mustafa İzzet*”, *DİA*, c.31, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

EL-HALİLİ, Nasır, Koleksiyonu.(*Londra*)

EL-UVEYS, Muhammed, Koleksiyonu.(*Dubai*)

İNAL, İbnül-Emin Mahmud Kemal, (1970), *Son Hattatlar*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

KARATAŞ, Abdullah, Koleksiyonu.

KÜÇÜK, Cevdet, (1988), “Sultan Abdülmecid”, *İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul.

MİCHİGAN ÜNİVERSİTESİ KOLEKSİYONU (A.B.D)

ÖZCAN, Ali Rıza, (2009), “Yazının İki Büyük Ustası: Mahmud Celâleddin ve Mustafa Râkım”, *Hat ve Tezhip*, ed. A. R. Özcan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, s. 111.

SERİN, Muhiddin, (2003), *Hat Sanatı Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

ÜLKER, Muammer, (1987), *Türk Hat Sanatı*, Doğu Matbaası, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Irak'ın Musul ilinde doğdu. İlk ve orta öğretimini Musul'da tamamladı. 1997'de eğitime başladığı *Güzel Sanatlar Enstitüsü*'nden 2002 yılında mezun oldu. Sonrasında *Bağdat Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*'nde öğrenim gördü. 2006 yılında bölümü **birincilikle** bitirerek fakültede asistan olarak çalıştı. 2007 yılı sonunda Türkiye'de yüksek lisans eğitimine başladı. İtalya'da "Özgür Duvar" sergisine çalışmalarıyla katıldı. Hazırladığı "Esmâ'u'l-Hüsna" adlı program Ramazan-2011'de TRT 1'de yayınlandı. Şubat-2012 tarihinde Cemal Reşit Bey Salonu'nda yeni bir kişisel sergisi düzenlenecektir.